

SULANE

TALLINNA KAARLI KOĞUDUSE AJAKIRI

Me ei ole kirjatähe, vaid Vaimu sulased,
sest kirjatäht suretab, aga Vaim teeb elavaks.
/2Ko 3:6 järgi/

Maara Vindi illustratsioon

1	Juhtkiri	Toimetuse
2	Jutlus. Avalikuks saanud Jumal. Kolmainupüha	Kaisa Kirikal
3	Nähtav ja nähtamatu maailm	Maara Vint
4	Kirill Jeruusalemmast (u. 313–386)	Ain P. Leetma
9	Varemete salasõnum	Anu Allikvee
12	Kiriku, jumalariigi ja lunastuse küsimus 1930ndate eesti kirjanduses	Riho Saard
17	Muusikatöö. Su kiituseks, mu Looja! Koguduse naiskoori 60. aastapäevaks	Ene Pilliroog
23	Koguduse töötégija. Luterlik kirik peaks olema jõulisem oma veendumuste kuulutamisel. Intervjuu koguduse juhatuse liikme Martin Helmega	Saima Sellak-Martinson Külli Saard

EELK Tallinna Toompea Kaarli Kogudus

Toompuiestee 4, Tallinn 10142
 Telefon 619 9100, faks 631 1363
 e-post: tallinna.kaarli@eelk.ee
 kodulehekülg: www.kaarlikogudus.eu

Sulane. Tallinna Kaarli koguduse ajakiri, ISSN 1406-8168;
 tiraaž 500; ilmub kaks korda aastas
 Trükikoda: PrintStart OÜ
 Toimetuse: Külli Saard, Saima Sellak-Martinson
 Küljendus: Külli Saard
 Arvelduskontod: 10022004706006 Ühispank
 221011214295 Hansapank

Juhtkiri

Viimasel ajal on avalikkuse silmis tähelepanu köitnud ning palju kõneldud eestlaste vaimsetest tõekspidamistest, kiriklikust kuuluvusest ja meie rahva usklikkusest laiemalt. See teema puudutab ja erutab paljusid ja on igapäevaselt usutemaatikaga tegelevate teadlaste poolt meedias käsitletud erinevate vaatenurkade alt. Meie usuelu kohta väljendanud elavalt oma arvamust ka kirikus toimuvaga ehk mitte eriti sagedasti kokku puutuvad kodanikud. Ikka on inimesel tahtmine seletada seletamatut, raske on leppida teadmise- ga, et usuvaldkond kätkeb endas palju saladusi ja inimmõistusele raskesti mõistetavat.

Kuna oleme kirikuaastas jõudnud Kolmainupühani, saab käesoleva ajakirja jutluses lugeda koguduse abiõpetaja Kaisa Kirikali

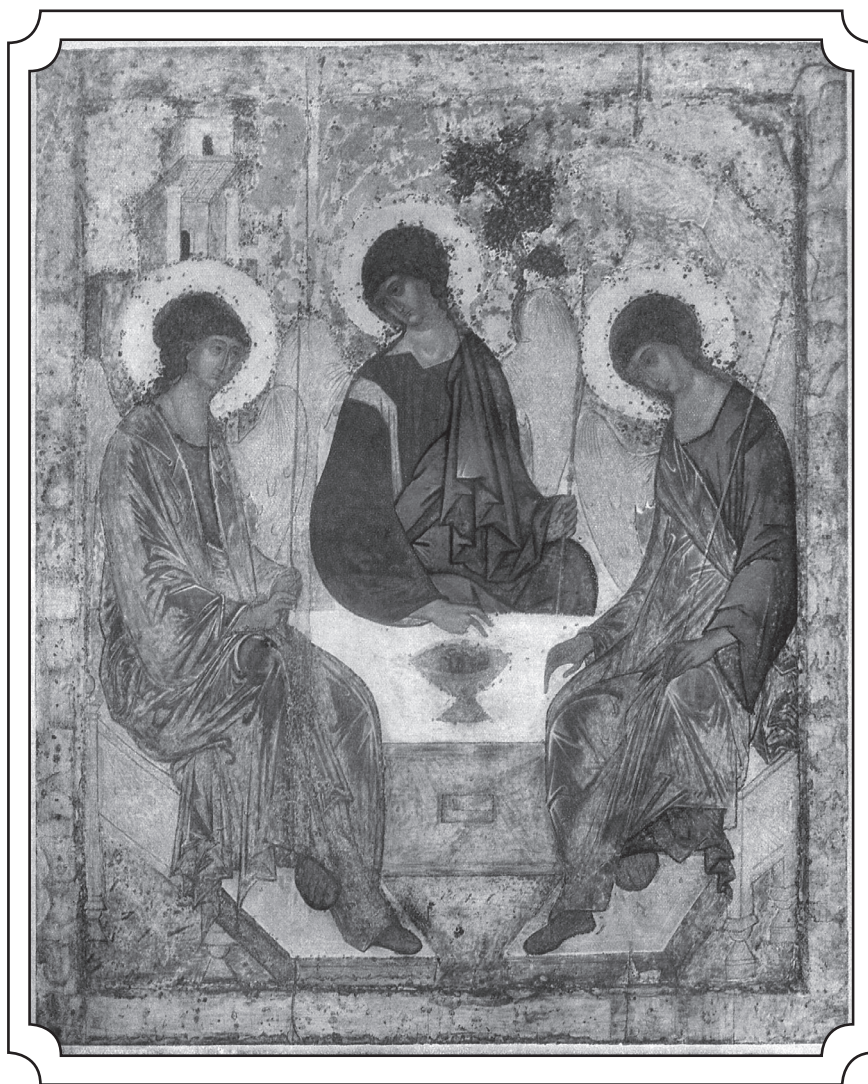
arutlusi Jumala kolmese olemuse üle, Maara Vint mõtiskleb nähtavast ja nähtamatust ning meie pikaajaline kaastööline Isa Ain Peetrus tutvustab kirikuisadest seekord püha Kirilli Jeruusalemmast. Veel saab lugeda tuntud Itaalia graafiku Giovanni Battista Piranesi otsinguteedest, mida analüüsib tema teoste valgusel kunstiteadlane Anu Allikvee ning kirikuloolane Riho Saard arutleb kiriku, jumalariigi ja lunastuse problemaatikast 1930ndate eesti kirjanduses. Ene Pilliroog teeb koguduse naiskoori 60. sünnipäeva puhul põhjalikuma tagasisaate

nende pikale tegevusele. Intervjuus avab end koguduse nõukogu ja juhatuse liige Martin Helme.

Au olgu Isale,
au, kiitus Jumalale!
Au Tema Pojale,
me Rahukuningale!
Au Püha Vaimule,
Kolmainul algusest,
kes oli, nüüdki on
ja jääb ka igavest. KLPR 302,3

Lahket lugemist!

Sulase toimetus

Andrei Rubljov "Püha kolmainus", 1410-1412

Avalikuks saanud Jumal. Kolmainupüha

*Oh seda Jumala rikkuse ja tarkuse ja tunnetuse sügavust! Ei suudeta uuri-
da Tema kohtumõistmisi ega jälgida
Tema teed! Sest kes on ära tundnud
Issanda meele? Või kes on olnud Talle
nõuandjaks? Või kes on Talle midagi
enne andnud, et Talle tuleks tasuda?
Jah, Temast ja Tema läbi ja Temasse on
kõik. Temale olgu kirkus igavesti! Rm
11:33–36*

Pühapäev pärast nelipühi on kolmainu Jumala püha ehk *trinitatis*, kolmainu Jumala – Isa, Poja ja Püha Vaimu auks.

Kolmainupüha võtab kokku kõik, mida kuulutavad jõulud, ülestõusmispühad ja nelipüha. Kolmainupüha lõpetab kirikuaasta pühade poolaasta, mille jooksul saame osa Jeesuse eluloost ja Tema õpetusist. Järgnev poolaasta suunab meid mõtlema kristlaseks olemisele, kristlasena maailmas tegutsemisele ning kutsub õpitut igapäevaellu rakendama.

Õpetus kolmainu Jumalast on kiriku ajaloos olnud alati raskesti seletatav ja tõlgendatav õpetus. Kiriku traditsioon nimetab kolmainsust saladuseks, müsteeriumiks. Piiblis ei kõnelda peaaegu kusagil Jumala kolmest isikust koos nõnda, et nendevaheline suhe oleks üheselt ära seletatud.

Pühakirjas räägitakse Jumalast kui Loojast, Kristusest kui Lunastajast, Pühast Vaimust kui Pühitsejast.

Jumal on maailma valitseja ja kujundaja. Ta on meie taevane Isa, kes on meile kinkinud elu. Ta hoolitseb meie eest ja me võime Teda usaldada. Jumal on jätnud meile oma käsud, et me kasutaksime kingitud elu õigesti.

Oma Pojas Jeesuses sai Jumal inimeseks. Jeesuses Kristuses õpetas Ta meid, juhatas meid armastava elu teele, Ta kannatas ja suri meie eest. Kõik, mida Jeesus tegi, tegi Ta kooskõlas taevase Isaga.

Püha Vaimu valati nelipühi päevil apostlite peale. Püha Vaim annab meile ikka ja jälle uut jõudu edasi minemiseks, tunnetust ja tarkust igapäevaellu võitlusteks.

Tuleb tõdeda, et inimlapsele tema piiratuses on Jumala olemus kogu oma täiuses lõpuni kättesaamatu, see on seletamatu saladus. Me saame küll Jumala täiusest ja pühadusest osa, kuid selle müsteeriumi kõiki üksikasju ei oska ega suuda keegi lõpuni ära seletada. Inimesele on kolmainu Jumala mõistmine haaratav ja teatud piirideni ka mõistetav üksnes ilmutuse varal, milles Jumal on ennast avalikuks teinud. Inimene saab kuulnud, nähtud ja kogetud uskuda, usaldada, saab Loojat tundma õppida ning nii Temast kui ka oma usust teistele tunnistust anda.

Nõnda nagu püha kolmainu Jumala olemus on meie mõistusele seletamatu, pole ka uskumist Jumalasse võimalik lõpuni ära seletada. Kuidas seletada seleta-

matut, kuidas mõista mõistusega haaramatut? Mis on usk ja kuidas usk sünnib? Ühelt poolt on inimlapse usk Jumalasse Jumala arm ja Tema kingitud and. Teiselt poolt on usk inimese vastus. Uskuda Jumalasse tähendab lühidalt öeldes ütelda *jah* Jumalale. Keegi meist pole uskuma hakanud ja usklikuks saanud omaenese mõistusest, ei oma tahtest ega väest, vaid armuline Jumal ise on meid tõmmanud enese ligi. Ta on puudutanud meie hinge ja südant nõnda, et meisse külvatud ususeeme tärkab.

Kirjas heebrealastele öeldakse, *usk on loodetava tõelisus, nähtamatu te asjade tõendus* (Hb 11:1). Selleks et olla elusamad, inimlikumad, oma usku teadvustada, lahti mõtestada ja järgida, tuleb meil üha enam ja enam süveneda usu allikasse – Jumalasse ja Tema sõnasse, avada end Jumala armule, mis on ilmunud lihaks saanud Jumala Sõnas – Jeesuses Kristuses, vaadata Temale kui usu alustajale ja täidesaatjale, ning saavutada usu eesmärk – oma hingede pääste.

Iseenesest pole Jumala jaoks oluline inimeste õigesti sõnastatud õpetus või teoloogia kolmainu Jumala kohta. Meie hea taevase Isa jaoks on oluline see, et Tema omad usaldaksid end Tema hoolde ja tahaksid elada Tema õnnistuse ja juhatuse all. Usk tähendabki seda, et enne veel kui oleme Jumalat põhjalikumalt tundma õppinud, tuleb meil Tema kutset kuulda võtta ja Teda usaldada, isegi siis

kui see võib näida arusaamatu ja salapärane, kohati isegi põhjendamatu või teiste silmis naeruväärne.

Iga jumalateenistus ja iga kiriklik talitus lõpeb õnnistussõnadega, mil meid läkitatakse teele Isa ja Poja ja Püha Vaimu nimel ja Tema õnnistusega. Õnnistussõna-

des öeldakse: *Issand õnnistagu sind ja hoidku sind! Issand lasku oma paista sinu peale ja olgu sulle armuline! Issand tõstku oma pale sinu üle ja andku sulle rahu!* Varjaku meid nüüd ja alati Tema armukäed kõigis meie hädades, kitsikustes ja kannatustes. Trööstigu Tema meid

kaotustes ning juhtigu elu tasasele teerajale.

Jah, Temast ja Tema läbi ja Temasse on kõik. Temale olgu kirkus igavesti!
Rm 11:36

Abiõpetaja Kaisa Kirikal

Nähtav ja nähtamatu maailm

Mõelge sellele, mis on ülal, mitte sellele, mis on maa peal. Koloslastele 3:2

Juba lapsena hakkame avastama nähtavat maailma meie ümber. Kasvades avastame, et peale nähtava maailma on olemas ka nähtamatu ja meid juhivad nähtamatud jõud.

Maailm on Jumala loodud ja Tema ongi see nähtamatu vägi, mis maailma juhib ja valitseb.

Jumal lõi maailma kuue päevaga: esmalt tõi Ta esile valguse, seejärel lahutas laotused, mis eraldas veed vetest, lasi tärgata haljal rohul ja taimedel, lõi päikese valgustama päeva ja kuu valgustama ööd, lõi kalad, linnud ja loomad. Kõige lõpuks lõi Jumal inimese oma näo järgi.

Ja Issand Jumal valmistas inimese, kes põrm on, mullast, ja puhus tema ninasse eluhinguse: nõnda sai inimene elavaks hingeks. 2. Moosese 2:7

Meie keha on üürike ja kaduv ja me heidame selle kord seljast nagu vana kuue, et riietuda igavese kirkuse rüüga.

Jumal on nähtamatu Vaim. Ta on meie kõigi Looja, taeva ja maa Valitseja, meie armuline Jumal.

Nähtamatu läbi on loodud näh-

tav maailm. Heebrea 11:3 loeme: *Usus me mõistame, et maailmad on valmistatud Jumala Sõna läbi, nii et nägematust on sündinud nähtav.*

Kui kauniks on Jumal loonud maailma: taevalaotuse, mäed, metsad, mere, haljad puud ja lilled! Ja kuidas Ta on ehtinud lilli väljal!

Pange tähele lilli väljal, kuidas nad kasvavad: ei näe nad vaeva ega ketra, aga ma ütlen teile, et isegi Saalomon kogu oma hiilguses ei olnud nõnda ehitud kui igäüks neist. Matteuse 6: 28–29

Kogu loodu kõneleb Jumala imelisest loomingust. Kui täiuslik on iga liivatera, rääkimata kalliskivide hunnitust ilust! Ja inimene, seesama patune olend, kui imeliselt hea, kaastundlik, armastav ja helde võib ta olla, kui Jumala Püha Vaim ta südant puudutab! Taavet ütleb:

Taevad jutlustavad Jumala au ja taevalaotus kuulutab Tema kätetööd. Päev peab päevale kõnet ja öö kuulutab ööle Jumala tarkust. Psalm 19:2–3

Kui juba nähtav maailm on nii kaunis, kui palju ülevam ja kirkam

on siis veel nähtamatu maailm, Jumala aujärg taevas, kus päiksena hiilgaval troonil valitseb Jumal Isa, Poeg Jeesus Kristus ja Püha Vaim – see kõik on kinni kaetud surelike inimeste silme eest. Ometi on inimesi, kes on vaimus taevas viibinud, pühad, kellele Jumal on oma saladusi ilmutanud. Jumal on ennast ilmutanud Aadamale ja Eevale, Ta on rääkinud Kaini, Aabrahami, Noa, Joosua, Saamueli, Moosese ja paljude teistega. Ta ilmutas Johannesele oma saladusi ja maalis talle pildi kalliskivides säravast uuest Jeruusalemmast.

Korduvalt on Ta sõnumitega inimeste juurde saatnud oma taevaseid saadikuid, ingleid, nii läkitas Ta ka peaingel Gabrieli Neitsi Maarja juurde, et kuulutada talle ette Jumala Poja sündi (vt Luuka 1:26–35).

Nii nähtavat kui nähtamatut maailma valitseb Jumal, kes on Armastus, nagu on öeldud 1. Johanne 4:16.

Armastuses saatis Jumal maailma päästeks oma ainusündinud Poja, armastuse pärast ohverdas Kristus ennast maailma pattude lunastamiseks.

Sest nõnda on Jumal maailma armastanud, et Ta oma ainusündinud Poja on andnud, et ükski, kes Temasse usub, ei hukkuks, vaid et temal oleks lugavene elu. Johannese 3: 16

Jumal näeb kõike, mis maailmas toimub, valgustab läbi inimsüdamed ja teab kõiki nende mõtteid.

Issand, kelle aujärg on taevas, Tema silmad näevad igale poole, Ta pilgud katsuvad läbi inimlapse. Psalm 11: 4

Armas lugeja! Sinu käes on järjekordne Sulase number ning taas avaneb meil võimalus heita pilk ühele paljudest kirikuisadest. See on rikkalik teekond, mis läbi aegade on kujundanud Kirikut just selliseks, nagu me teda näeme tänapäeval. Siinses ajakirjanumbris heidame põgusa pilgu Pühale Kirillile Jeruusalemmast. Tema roll Kiriku ajaloos on olnud hindamatu ning vaatamata vähestele allikatele ja ka küllaltki vähestele olemasolevale materjalile, on see siiski piisav selleks, et mõista Ki-

Nähtamatu Jumal juhib inimesi väe läbi, mis muutub neile nähtavaks Tema tegude kaudu, ehkki seda näevad vaid inimesed, kelle südamesilmad on selle märkamiseks avatud, pimedusega löödutele on Tema vägi ikka nähtamatu. Usu läbi on võimalik näha nähtamatut, hoomata tabamatut. Inimesed, kes on oma südamesse vastu võtnud Jumala Poja, elavad koos Kristusega, kes saadab neid igal eluhetkel ja ilmutab end nende elus.

Ülim võimalik ohvriand on toodud, et me päriksime igavese elu, kui jätame maha selle üürilise, kaduva, patuse maailma, kus

valitsevad haigused, kannatused ja surm. Siis astume me Jumala iga- vesse Kuningriiki ja näeme Kristust palgest palgesse. Siis lõpuks on nähtamatu muutunud nähtavaks.

Kuid enne seda püüelgem selle poole kõiges armastuses ja puhtuses.

Et te oleksite laitmatud ja puhtad, veatud Jumala lapsed keset sõgedat ja pöörist sugupõlve, kelle seas teie paistate otsekui taevatähed maailmas. Filiplastele 2: 15

*Maara Vint
Vääna-Jõesuus kevadel 2013*

Kirill Jeruusalemmast (u. 313–386)

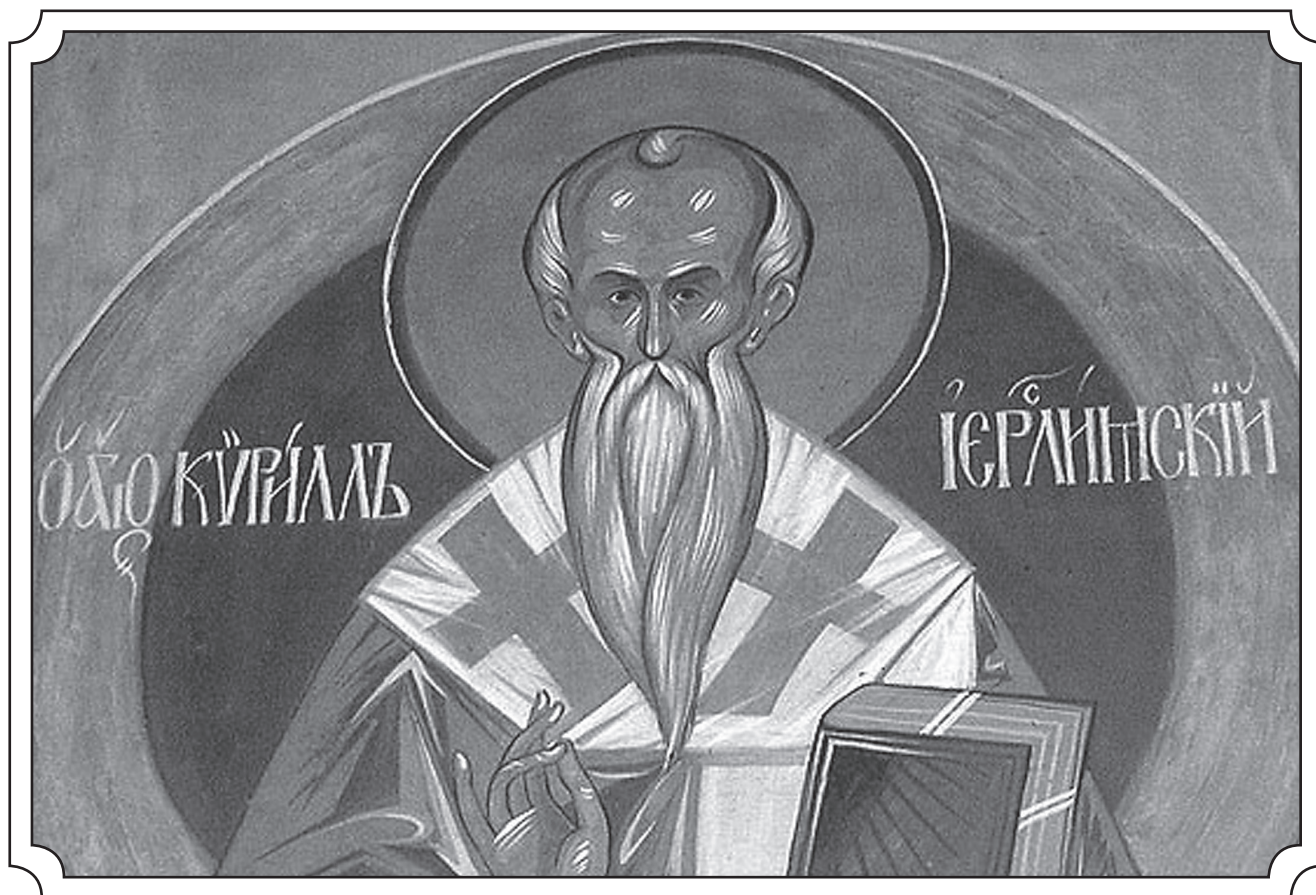
rilli pärandi sisu ja tähtsust.

Kirill Jeruusalemmast (kr Κύριλλος Ἀ' Ἱεροσολύμων) oli varakiriku tunnustatud teoloog. Teda austatakse pühakuna nii roomakatoliku kirikus, idakirikus kui ka anglikaani kirikus. Aastal 1883 kuulutas Paavst Leo XIII Püha Kirilli Kiriku doktoriks. See on ausus, mis on osaks saanud vaid väga vähestele. Püha Kirill on väga austatud ka Palestiina kristlikus kogukonnas. Kirikukalendris tähistame tema püha 18. märtsil. Seega näeme, et tema püha jääb Püha Patricku (17. märts) ning Püha Joosepi (19. märts) kirikupüha va-

hele. Tekib oht, et nende kahe väga tuntud ja armastatud pühaku vahel jääb Püha Kirill justkui märkamatuks. Kuid oleks suur viga sellel sündida lasta, sest Pühalt Kirillilt on meil õppida väga palju

Elukäik ja karakter

Kahjuks ei ole meil teada kuigi palju Kirilli elu kohta enne tema piiskopiks pühitsemist, mis leidis aset 315. aasta paiku. Suure tõenäosusega võib arvata, et Kirill oli pärit kristlikust perekonnast ja seetõttu tuli juba varajases eas ilmsiks tema huvi Kiriku vastu. Enamik ajaloolasi arvab, et Kirill

sündis ja kasvas üles Palestiina Kaisareas. Kuid on ka ajaloolasi, kes usuvad, et tema sünnikohaks on hoopiski Jeruusalemm, kuna tema teadmised Jeruusalemma linnaplaani ja olu kohta on hiilgavad. Kuid võime ka uskuda, et tema teadmised Jeruusalemma kohta on omandatud peale tema piiskopiks pühitsemist justnimelt selles linnas.

Püha Kirilli ordineeris 335. aastal diakoniks piiskop Macarius, kes oli sellel ajal Jeruusalemma piiskop. Ning umbes kaheksa aastat hiljem ordineeriti Püha Kirill preestriks piiskop Püha Maximuse poolt. Umbes 350. aasta lõpus sai Kirillist Püha Maximuse järglane ja ühtlasi Jeruusalemma piiskop.

Natukene aega peale tema piiskopiks pühitsemist kirjutas Püha Kirill kirjas Konstantinusele (aastal 351), kuidas Kolgata mäe kohale ilmus taevasse valguserist, mida nägid kõik Jeruusalemma elanikud. Kirilli jaoks oli see märk sellest, et Konstantinuse vagadus Jumala ees kindlustab impeeriumile võidu. Kreeka kirik tähistab seda püha 7. mail. Ehkki viimasel ajal on sattunud suure küsimärgi alla selle kirja autentsus (nimelt seetõttu, et lõpuõnnistuses on kasutatud sõna homoousius), usuvad siiski paljud teadlased, et kiri on autentne, nimelt tuginedes peamiselt kirja sisulisele väärtusele, mitte niivõrd kasutatud sõnavarale.

Piiskopiamet

Üsna ruttu peale Kirilli piiskopiks pühitsemist muutusid suhted metropoliit Acaciuse ja piiskop Kirilli vahel pingeliseks. Ortodoksi ajaloolaste silmis oli Acacius üks arianluse eestvedajaid ning tema vastuseisu Kirillile on ajaloolased näinud just teoloogia valas. Mõned ajaloolased pakuvad välja ka variandi, et nendevahelised pinged võisid olla põhjustatud Acaciuse kadedusest, sest Kirillile anti Nikaia kirikukogul kaalukas roll. Veel võis omakorda olukorda pingestada asjaolu, et üha enam ja enam muutus Jeruusalemm Kiriku keskuseks ning sellest linnast sai palverännakute sihtpunkt. Leidub aga neidki, kes arvavad, et tegelikuks pingete allikaks oli

hoopiski Kirikule kuuluvate varade jagamine.

Kuidas iganes asjaolud ka olid, Kirill sai Jeruusalemmas kiiresti tuntuks oma armastustegude kaudu. On ajaloolasi, kes kirjutavad sellest, kuidas 350ndate aastate paiku, kui Jeruusalemmas valitses toidunappus, müüs Püha Kirill salaja Kirikule kuuluvaid ornameente, selleks et leevendada linnas valitsevat nälga. Veelgi enam, Kirill müüs samal eesmärgil maha ka keiser Konstantinuse kingitud kullaga kaunistatud rüü, mida piiskop Kirill pidi kandma siis, kui ta viis läbi ristimise sakramenti. Olgu mainitud, et näljahäda leevendamiseks müüs Kirill maha palju hinnalisi kingitusi, mida ta oli saanud kõrgklassi esindajatelt.

Vaatamata sellele et Kirillil oli piiskopina terve rida kohustusi Kirikus, oli tema elu väga aktiivne ka linnapildis. Näiteks kuulusid tema meelevalda justitiisküsimused piiskoplikus kohtus, läbirääkimised pantvangide vabastamiseks, jutlustamine ja õpetamine rahvahulkadele, paganate pööramine (usuletoomine), vaimulik juhendamine, poliitiliste kohustuste täitmine ning mitmed muud tähtsad kohustused. Püha Kirill oli pidevalt hõivatud, alates misa pühitsemisest ning lõpetades sellega, et ta võitles näljahäda vastu ning hoolitses, et kristlased ei satuks oma usuelus eksiteele ega laseks ennast kergesti meelitada ja eksitada ebajumalate poolt.

Püha Kirilli ja Acaciuse vahelised pinged kestsid umbes kaks aastat, mille jooksul Acacius süü-

distas Püha Kirilli selles, et viimane müüb maha Kirikule kuuluva vara. Võib öelda, et Kirill pidas Acaciuse survele üsna kenasti vastu, kuni viimaks aastal 357 leidis aset Acaciuse poolt kokku kutsutud kohalik kirikukogu, millel Kirill ei saanud osaleda. Tema puudumisel süüdistas Acacius Kirilli kirikuvara mahamüümises eesmärgiga aidata vaeseid. Kirill oli sunnitud minema asumisele Tarsuse linna. Järgmisel aastal leidis aset Seleucia kirikukogu, mis ei olnud Acaciuse suhtes just kuigi soosiv ning mille tulemuseks taastati Kirilli positsioon ning mõisteti hukka Acacius. Selle otsuse muutis aga keiser Konstantinus ära ning Kirill pidi taas olema aasta aega eksiilis, kuni viimaks keiser Julianus lubas tal pöörduda tagasi Jeruusalemma. Kahjuks oli Kirill mõned aastad hiljem (aastal 367) taas sunnitud lahkuma, seekord keiser Valensi otsusel ning võis taas tagasi pöörduda alles 378. aastal keiser Gratiani loal. Peale seda jäi Püha Kirill Jeruusalemma ning sai tegutseda rahu-likult oma ametis kuni surmani 386. aastal. Püha Kirilli jurisdiktsioon Jeruusalemma üle sai kinnitatud 381. aastal Konstantinoopoli I kirikukogul, kus ta ka ise kohal oli. Just sellel kirikukogul hääletas Kirill sõna homoousius kasutamise poolt, olles veendunud, et paremat vastet sellele mõistele ei leidu. See sõna pakkus kirikuisade seas kõneainet nimelt vajadusest määratleda Jeesuse Kristuse kui Jumala Poja olemust. Kuna kirikuisade hulka kuulus neid, kes ka-

sutasid ladina keelt, ning neid, kes kasutasid kreeka keelt, siis olid keeleküsimumused tihti diskussiooni keskmes. Seda kõike selleks, et tagada usu puhtus ja selgus ning edastada seda rahvale, ilma et tekiks segadusi. Kuid homoousius'e küsimus kuulub ehk mõnda teise artiklisse tulevikus, mil heidame pilgu oikumeenilistele kirikukogudele.

Teoloogiline positsioon

Kuigi Kirilli teoloogilised vaated oli ehk n-ö fraseoloogiliselt defineerimata, on ta siiski vaielamatult jätnud oma jälje Nikaia ortodoksiasse. Isegi kui ta püüdis vältida poleemilist sõna homoousious, siis ometigi väljendas ta selle sisulist olemust mitmetes oma kirjutistes. Teistele kirikuisadele tuginedes võime näha, et Kirill rajas oma teoloogia idakiriku isadele. See tuleb selgelt ilmsiks, kui ta räägib tahte vabadusest, autexousion (αὐτεξούσιον) ning selle ebatäiuslikust realiseerumisest patu tõttu – asjaolu, mida on väga tugevasti rõhutanud läänekirik. Kirilli jaoks on patt vabaduse tagajärg, mitte loomulik olukord. Keha ei ole mitte patu põhjus, vaid selle instrument. Selle ravimiks on meelearandus, mida Kirill rõhutab oma teoloogias väga tugevasti. Nii nagu paljude idakiriku isade puhul, nii rajaneb ka Kirilli kristluse-kontseptsioon tugevasti moralistlikul printsiibil. Tema õpetus ülestõusmisest ei ole just samane paljude teiste kirikuisade omaga, kuid tema vaatepilt Kirikust on väga imperia-

listlik: eksisteeriv katoliku kirik on üks ja tõeline, mis on rajatud Kristuse poolt ning mis lõpuks viib täiusele (täiuslikustab) Vana Testamendi kiriku. Kirilli õpetus euharistiast (armulaud) on pakunud palju vaidlusainet teoloogidele. Mõnikord võib jääda mulje, et tema arusaam on pigem sümboolne, ning mõnikord jääb mulje, et ta räägib tugevasti reaalsest Kristuse kohalolekust. Leib ja vein ei ole ainult elemendid, vaid Kristuse tõeline ihu ja veri.

Kirill on väga tuntud ka oma uskumuste poolest, mis puudutab Jeesuse ja Jumala natuuri (olemust). Tema kirjutised on Jumala armastusest ja Jumala andestavast loomusest tulvil, mis on teatud mõttes isegi natuke ebaloomulik selle aja teoloogilist pilti arvestades. Tollal püüdsid paljud teoloogid rõhutada rohkem Jumala viha ja karmust, üritades seega sisendada usklikkonnale kartust ja austust Jumala vastu. Kirill aga seevastu püüdis näidata, kuidas Püha Vaim täidab meid oma raviva võimuga ning toob andestust ja halastust. Püha Vaim tuleb meie juurde õrnalt ning täidab meid oma aroomiga. Ning me ei koge Teda kui midagi rasket, sest Jumal on halastav ja Tema koorem on kerge, väga kerge. Valgus- ja teadmisekiired astuvad Tema eel, kui Püha Vaim tuleb elama meie sisse. Vaim tuleb oma õrnusega nagu truu sõber, et meid päästa, tervendada, õpetada, juhatada, tugevdada ja lohutada. Kirill toonitas igati kristluse halastavat ja andestavat aspekti ning oli väga hästi teadlik

sellest, millist efekti see omas inimeste puhul, kellel oli valus näha Jumala andestavat ja armastavat poolt. Võib öelda, et justnimelt Jumala armastav ja halastav pale oli see, mida Kirill järgis oma elu jooksul. See tuleb eriti selgesti ilmsiks tema eksiilperioodide ajal, mil ta oli sunnitud olema eemal tööst ning oma karjast, mis oli usaldatud tema hoole alla. Ta ei olnud kunagi vihane ega soovitud halba nendele inimestele, kes käitusid tema suhtes ebaväärikalt ja valelikult. Tema sõnumi keskseks aspektiks oli usk. Kirill mõistis väga hästi, et religiooni olemus ei seisnenud Jumala olemasolu tõestamises või Kristuse jumalikkuse tõestamises. Kõige tähtsamaks pidas ta inimestesse usu sisendamist, sest ta mõistis, kui võrd tähtis on usk, ning ta kasutas iga võimalust, et seda usku edasi anda, võimaldades seeläbi teistel inimestel kogeda enda elus Püha Vaimu ligiolu. Oma lihtsusega sai Kirill tuntuks kui üks austatumaid ja väärikamaid piiskoppe Kiriku ajaloos, mis omakorda rajas tee ka tema pühakukskuulutamisele (kanoniseerimisele).

Katehheetilised loengud

Kirilli kuulsat 23 loengut, mis olid adresseeritud Jeruusalemma katehhumeenidele nii enne kui ka peale ristimist, võib kõige paremini vaadelda kahes osas. Esimest 18 loengut (ettekannet) tuntakse katehheetiliste loengute, katehheetiliste oratsioonide ning katehheetiliste jutluste nime all. Viimast viit loengut kutsutakse

tihti ka müstagoogiliseks kateheesiks (μυσταγωγικά), sest nad puudutavad müsteeriume (μυστήρια) ehk saladusi, milleks on ristimise, konfirmatsiooni (kinnitamise) ning euharistia (armulaua) sakrament.

On levinud valitsev arvamus, et Kirilli katehheetilised loengud (Κατηχήσεις) leidsid aset tema piiskopiameti varajasemal perioodil, umbes 350. aasta paiku või siis aastal 348, kui Kirill oli veel preester. Need katehheetilised loengud toimusid martüüriusmis, mis oli keiser Konstantinuse poolt rajatud basiilika. Loengute sisuks on pigem lihtsas vormis kui teaduslikus laadis juhtnöörid peamistel teemadel, nagu kristlik usk ja elu. Loengud on täidetud pastoraalse armastuse ja hoolega katehhumeenide vastu, kellele need olidki määratud. Vaatamata sellele, et iga loeng on rajatud Pühakirja tekstile, on need kõik veel omakorda tihedasti läbi põimitud piiblitekstidega. Katehheetilistes loengutes sisalduvad ka tõsised diskussioonid nii paganate, juutide kui ka hereetiliste rühmituste eksimuste vastu. Need loengud (ettekanded) omavad suurt väärtust, kuna heidavad valgust selle aja õpetuse metodoloogiale ning samas vihjavad ka väga selgesti tollasele liturgilisele praksisele, mille kohta on antud ka põhjalikud kirjeldused.

Oma 13ndas loengus käsitleb Püha Kirill Jeesuse Kristuse ristilöömist ja Tema matmist. Peateemadeks selles loengus on pärispatt ning see, kuidas Jeesus

ohverdas iseenda päästmaks meid meie pattudest. Jeesuse jumalikusest ning Jumala armastavast olemusest annab tunnistust Tema surnuist ülestõusmine. Kirill rõhutas väga tugevasti asjaolu, et Jeesus läks ristisurma täie teadmise ja vaba tahtega. Ta ei piirunud vaid sellega, et läks vabast tahtest meie eest surma, veelgi enam: Ta andestas kõigile, kes Ta hülgasid ning aitasid kaasa hukkamisele. Kirilli usk oli täidetud veendumusega, et Jeesus toimis omakasupüüdmatult, mis tuleb eriti selgesti ilmsiks Tema viimases Armastuse teos. Loeng annab ülevaate ka sellest, mida kõike Jeesus võis kogeda hukkamise käigus, alustades piitsutamise ja peksmisega, okaskrooniga ning lõpetades ristile naelutamisega. Kirill püüab selles loengus anda mõista, kuidas kõik Jeesuse öeldu ja õpetatu vihjas Tema viimasele Armastuse teole, milleks on ristisurm meie pattude lunastamiseks. Justnimelt selle loengu see segment annab tunnistust toonist, mida Kirill hoiab alal kogu loengu jooksul. Ning võib julgesti öelda, et Püha Kirill ei püüa lisada midagi enda poolt, vaid säilitab õpetuse, mis on läbi põimitud Pühakirja õpetusest.

Müstagoogiline katehees

Mis puudutab müstagoogilist kateheesi Püha Kirilli pärandist, siis selle puhul on vaieldud palju just autorluse üle, aga ka kirjutamise aja üle. Müstagoogiline katehees oli mõeldud vastristitutele, kes valmistasid pühima armulaua-

sakramendi vastuvõtmiseks. Ning paljud teadlased usuvad, et olemasolev materjal on kirja pandud Kirilli järglase piiskop Johannese poolt. Teised teadlased aga arvavad, et selle osa on kirjutanud Püha Kirill ise ajavahemikus 370–380, seega mitte samal ajal, kui ta kirjutas katehheetilised loengud.

Tsitaaat

Meie tegudel on oma keel; nendel on oma kõnepruuk, ka siis kui keel vaikib. Sest teod kõnelevad armastaja kohta palju enam kui sõnad.

Lõpetuseks

Hea lugeja, nagu näeme, on Püha Kirilli elu olnud tegus vaatamata pingetele, mis valitsesid nii temas endas kui ka Kirikus sellel ajal. Tema elus ja tegevuses võib kokkuvõtlikult näha kaht aspekti. Esimeseks on lakkamatu armastus Kristuse vastu, mis väljendus tema halastustegudes leevendamaks inimeste nälga. On ju näljaste toitmine üks halastustegudest ja tugev osa evangeeliumi õpetusest, mida Püha Kirill oma eluga selgesti demonstreeris. Teise aspektina võib nimetada Püha Kirilli usku ning selle edastamist. Ta töötas lakkamatult selle nimel, et anda edasi puhast usku nii nagu seda õpetas Kristus ja Kirik, kelle hoolde on usaldatud Kristuse missiooni edasiviimine. Osa sellest missioonist oleme ka meie, sest meiegi elu peab andma tunnistust Kristuse armastusest ja halastusest kogu inimkonna vastu. Seega on Püha Kirill kõigi nende kait-

sepühakuks, kelle töö on seotud usu edastamisega, olgu nendeks siis õpetajad, katehheedid, vaimulikud jne. Kes iganes peab oluliseks edastada usku teistele, võib julge südamega paluda Püha Kirilli eestkostet, sest see 4. sajandi pühak teab väga hästi, mida kõike see töö endas hõlmab.

Palve

Kõigeväeline, halastaja Isa, Püha Jeruusalemma Kirilli kaudu aitad Sa Kirikul paremini mõista lunastuse saladusi. Aita, et tema palvete abil suudaksime paremini õppida tundma Sinu Poega ning seega pärida igavese elu Sinu armsa Poja, meie Issanda Jeesuse Kristuse läbi, kes koos Sinu ja Püha Vaimuga elab ja valitseb, üks Jumal, igavesest ajast igavesti. Amen.

Isa Ain Peetrus

Varemete salasõnum

Valgustusajastu varjud

Näilisele tasakaalukusele vaatamata oli ilus ja elegantne 18. sajand sisemiste vastuolude aeg. Nagu tarbimisühiskonna inimestele tänapäeval, nii tundus ka sellal, et maailm saab muutuda vaid veelgi paremaks, ilusamaks ja mõnusamaks. Kunstis viis see tippu rokokoo stiili, mille sentimentaalne armsus ja sulnis erootika pühendus maisele elule ja naudingutele. Moes olid õrnad tunded ning suure prantsuse mõtleja J.-J. Rousseau mõjul otsiti lohutust loodusest ja loomulikkusest.

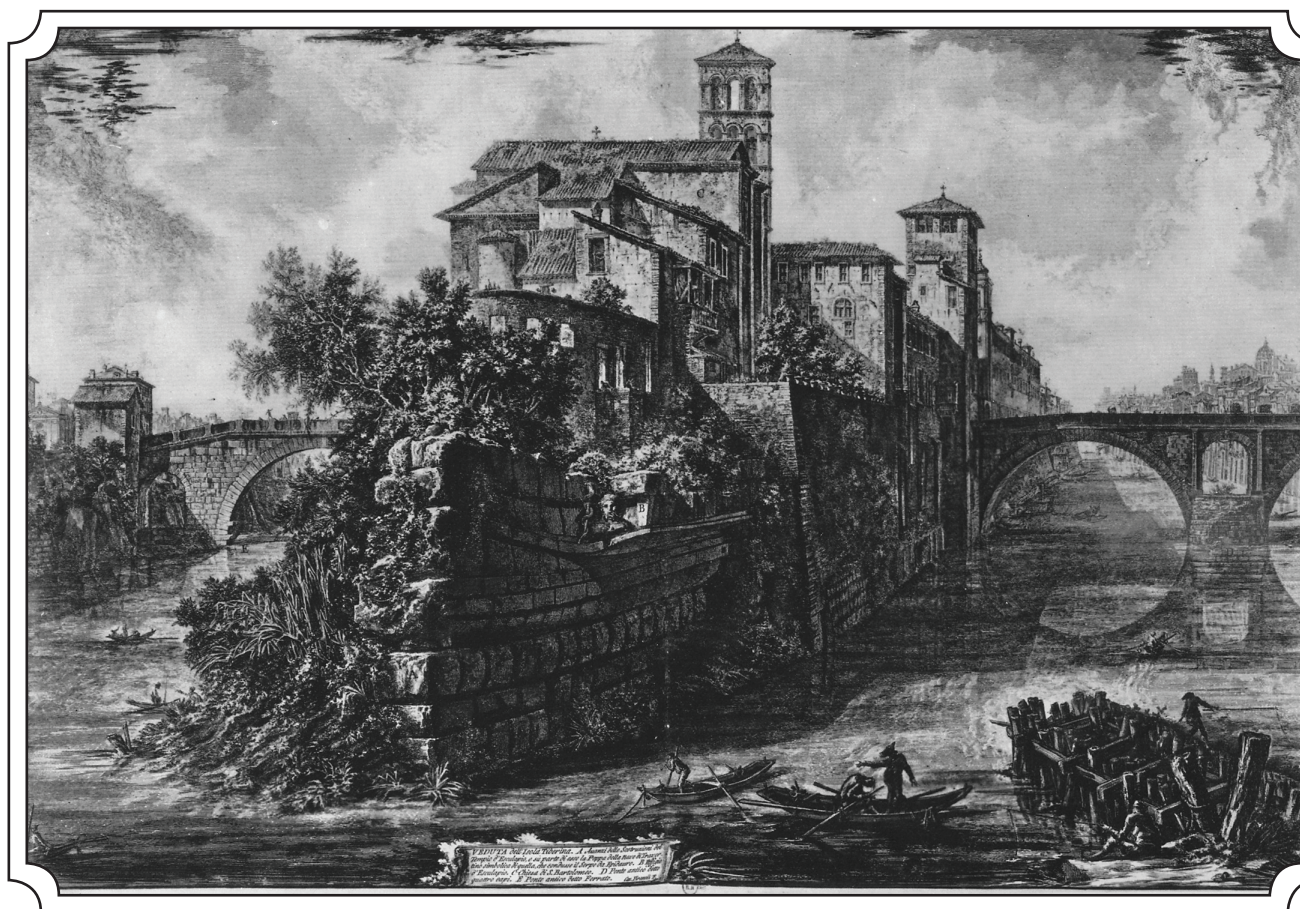
Teisalt võtsid aga üha julgemalt sõna need, kes jumaldasid kõike loogilist ja mõistuspärast. Nende loodud mõiste „valgustus“ andis nime tervele ajajärgule, mis lootis maailma muuta teadmiste ja demokraatia abil. Eeskuju selleks otsiti ja leiti antiigist.

Hirm meis endis

Kuid nii mõnu, loodusläheduse kui teadmiste otsingud ei andnud võimalust eitada surma. Kuigi kasvav skeptitsism võttis elulõpult pühaduse, muutes selle pelgalt meditsiiniliseks probleemiks, ei kadunud surmahirm kuhugi.

Vähe sellest, see isegi võimendus, sest Suurt Üleminekut toetanud usk Jumalasse lõi üha enam kõikuma. Polnud ju kristlus sellaste modernistide meelest enam küllalt kaasaegne ning sellele otsiti, kuid ei leitud piisavalt mõjusaid alternatiive.

Kuid hirmu – emotsiooni, mis esineb lihtsatelgi elusolenditel – ei saa mõistuse argumentidega hävitada. See on miski, mis meid alati saadab; miski, millega võideldakse; miski, mida eitatakse

G. B. Piranesi. Vaade Tiberi saarele. Leht 135-osaliselt sarjast „Rooma vaated.“ 1775. Ofort.

ja mis on ometi osa meie sügavaimast olemusest.

Rokai – sisemise tühjuse sümbol

Üllataval kombel näevad psühhonaalüütikud isegi rokokoostiili armastatuimas kujundis – rokais – sisemise ängi kõnekat kujundit. See teokarbist inspiratsiooni saanud ornament näib samaaegselt hoogne ja nautlev, kasvatades oma ovaalsest siseraamist välja lopsaka taimestiku, kuid jääb seesmiselt tühjaks nagu ideaalideta inimese

hing. Ehk nagu sõnastas Koguja aastasadu tagasi: «Tühisuste tühisus, /.../ kõik on tühine!» (Kg 12:8)

Samamoodi tegid tühjuse nähtavaks varemed, mis, olles kaotanud oma kunagise sisemuse, mõjusid nagu piltideta maaliraamid. Neile, kes julgesid oma probleeme endale teadvustada, andis varemete vaatlemine alust sentimentaalseteks mõtisklusteks elu kaduvuse teemadel.

G. B. Piranesi – ehitiste portreeterija

Just varemete teemale pühendas end üks tuntumaid graafikuid kunstiajaloos, itaallane Giovanni Battista Piranesi (1720–1778). Tema väga laiahaardeline pärand sisaldab üle 1000 teose, mis kujutavad peamiselt Rooma ja selle lähiümbruse vaatamisväärsusi. Tema suureformaadilistes töödes põimuvad ehitiste kirjeldamine ja nende emotsionaalse olemuse edasiandmine üheksainsaks romantilis-müstiliseks tervikuks. Näib, nagu ta mitte ei jäädvustaks nähtavat, vaid ehitise olemust. Suunates vaataja pilgu diagonaalsis pildisügavusse, muudab ta oma kompositsioonid pidulik-võimsateks teatrikulissideks. Aga see pole lava, see on eluteater, milles peegeldub tema ajajärgu vaim – otsiv, leidev, leitud kaotav ja uuesti otsiv.

Kõnelevad mälestised

Päritolult veneetslane ja hariduselt arhitekt saabus antiikpärandist vaimustatud Piranesi Rooma juba 20-aastasena. Kahjuks viis tema liiga kirglik “kõnelevate varemete” uurimine peagi vaimse ja füüsilise šokini. Psühhonaalüütikute arvates põhjustas selle ülitundliku nooruki ootamatu kokkupuude lagunevate ehitiste salasõnumiga. Kõige olemasoleva vääramatu hävimise tunnetamine võttis talt lootuse, et inimeste töö ja püüdlustel on jäädavad tagajärjed. “*Sic transit gloria mundi*” – nii möödub maailma hiilgus –, ohkasid juba vanad roomlased.

Vaatamata närvivapustusele

– või just seetõttu – saavad antiikmälestised tema loomingu põhiteemaks. Erinevalt enamikust teistest 18. sajandi kunstnikest puudub Piranesil sentimentaalsus ning ta otsib pigem midagi püsivat ja jäävat. Jälgides kunagiste hiilgavate templite, paleede ja baasilikate kokkuvarisemise etappe, kujutab Piranesi tegelikult surma võidukäiku, mis muudab lõpuks põrmuks nii hoone kui inimese.

Igal pool on elu

Tegelased, keda Piranesi kasutab stafaazina, pole pelgalt kaunistuseks, vaid nad jutustavad oma lugu. Ja neid on palju, sest justkui kartes ise oma hirmudega jääda, ei jäta Piranesi oma piltidel kedagi üksi. Kõikjal näeb ta uut liiki inimesi – kultuurihuvilisi turiste –, kes uurivad väsimatult antiikmälestisi, asudes ikka ja jälle tee- le. Ühelt poolt on see 18. sajandi Rooma argipäev, teiselt poolt osutab kunstnik alateadlikult oma kaasaegsete eneseotsingutele ja püüetele end oma hirmudest lahti rebida.

Elusaine üliküllus valitseb siin kõigil tasanditel. Ta gravüüridel on alati lastega naisi, näljaseid kitsi, hulkuvaid koeri ja tiineid eesleid. Taevas lendavad linnuparved, veest õngitsetakse kalu. Müüri- pragudesse, kuhu inimjalg kunagi astuda ei saa, kinnituvad taimed. Kas ei peitu sellises meeleheitlikus elumärkide otsimises katse ületada oma surmapelgust elu rõhutamisega? Ehk nagu lohutasid ennast antiikfilosoofid: “Kus on elu, seal pole surma ...”

Tempel mäe otsas

Kuid Piranesi ei tahtnud ehmatada vaatajat, ta vaid väljendas oma tundeid. Valades sel viisil kunagise šoki kunstilisse vormi, vabanes Piranesi pikkamisi oma raskest koormast. Tema loomingu murdepunktiks kujunes sari gravüüre „Vaade Sibüllide templile“ (1761), mis esmakordselt annab märku saabuvast hingerahust. Varjud muutuvad läbipaistvamaks, pimedus hakkab taanduma sügavustestki. Senini elujõust pakata- vad inimfiguurid kaotavad materiaalsuse ja muutuvad loodusega ühte sulades kehatuks.

Piranesi on sellal 41-aastane, saanud pereisaks ning teab, et kes- tab edasi nii oma lastes kui loo- mingus. Samuti pöördub ta nüüd kiriku poole ning võtab vastu pak- kumisi sakraalehitiste uuendami- seks. Hiljem saab ta paavstilt isegi kõrge kirikliku autasu, Kuldkan- nuse ordeni (Ordine dello Speron d'Oro). Nüüd ei klammerdu ta enam meeleheitlikult elu ja selle väliste avalduste külge. Ta on lõ- puks õppinud loobuma.

Üle viimase jõe

Vaid kolm aastat enne surma loo- dud töös “Vaade Tiberi saarele” (1775) väljendub see leppimi- ne paratamatusega kõige enam, varjates endas mitmeid ürgseid sümboleid. Esmapilgul on siingi tegemist reaalse motiiviga – keset jõge asuva laevakujulise saarega, mis kannab alates antiikajast haig- laid ja hooldusasutusi. Samas on jõgi kujund, mis ilmub paljudes surijate unenägudes ning mängib

seetõttu siin- ja seal poolsuse süm- boolse lahutaja klassikalist rolli. Meenutagem kasvõi antiikset sur- majõge Styxi oma sünge ülevedaja Charoniga!

Suuri muutusi ja üleminekuid tähistavad sillad ühendavad saart mõlema kaldaga. Ravil olevate haigete jaoks on need võimalus pöörduda tagasi argipäeva või maisest elust lahkuda. Ometi pole seegi võimalus veel lõpp, sest inimene on igavene olend. Ehk laenates sõnu prohvet Hesekeeli nägemusest elustava veega temp- liallikast: „Kõik elavad hinged, kes liiguvad seal, kuhu need jõed iganes tulevad, virguvad ellu ...“ (Hs 47:9)

Legendaarne Piranesi

Piranesi looming muutus legen- daarseks juba ta eluajal. Sellest vaimustusi nii idealistlikud an- tiigiihalejad, trenditeadlikud aad- likud kui asjatundlikud haritlased. Tema pärand on andnud ainet kunsteoste, luuletuste, romaani- de ja esseede sünniks. Sellest on inspiratsiooni saanud mõtlejad ja loojad kõikidest talle järgnevatest põlvkondades, sest otsides lahen- dust kõigi ajastute suurimale kü- simusele, leidis ta lõpuks vastuse.

Artiklis reprodutseeritud teosed ja veel mitmed teised G. B. Pira- nesi gravüürid on eksponeeritud Kumu Kunstimuseumis näitusel „Aegade järelelu“ 10. maist kuni 8. septembrini 2013. Olete tere- tulnud!

Anu Allikvee,
Kadrioru kunstimuseumi kuraator

Kiriku, jumalariigi ja lunastuse küsimus

1930ndate eesti kirjanduses

1930ndate Eesti religioosne elu oli vitaalne. See kätkes eneses suuri emotsioone, küsimisi ja otsimisi. Soovides demokraatia kui kõigi seniste probleemide vähendamist kirikuelus, pooldas 1930ndate natsionaalluterlik-autokraatlik vool tugevat keskvõimuga luterlikku kirikut. Natsionaalreligioosne taaralaste liikumine astus vastu saksluse mõjudele religioonis, ja niimoodi ka kogu luterlikule kirikule, mis ei suutnud pühitseda küllaldaselt rahvuslikku minevikku.¹ Teoloogid Uku Masing ja Boris Aareandi tõstatasid üksteisest sõltumatute na ülesande rahvusteoloogiast. Ja kuigi eestlastel on olnud võimatu liituda suurrahvaste valitud rahva müütilise kontseptsiooniga, hakati 1930ndatel siiski rõhutama, et eestlased on rahvana püha. See uuelaadne religioosne natsionalism ei piirdunud ainult rahvuse ülistamisega, vaid pürgis aktiivselt seda ka üles ehitama. Üha enam hakkasid esile tulema viitamised rahvuslikule verele ja rahvuslikule usutunnistusele, kus Eesti Vabariigi Presidendil oli jumalik kutsumus ja riigil iseenesest juba Jumalast määratud igavikuline väärtus. Rahvuspoliitika soosis ka rahvuslikke väärtusi rõhutavat kristlust,

milles Jumalast sai veelgi enam rahvusliku ja riikliku iseseisvuse ajaloo jumalus.

1935. aasta oli trükitud eesti keelse raamatu 400. aastapäeva tõttu Raamatuaasta. 1936. aasta usuteadlaste jaanuarikonverentsi ettekannetes, nagu "Eesti iseseisvusaegne ilukirjanduse sisuline areng ja olemus" (J. Roos, kaasreferaat praost August Grünbergilt ja Tallinna Kaarli koguduse eragümnaasiumi direktorilt Leopold A. Raudkepilt), pöörati tähelepanu ilukirjanduse moraalsele, teoloogilisele, aga ka õigele kiriklikule sisule. Positiivsete esekujudena väljatoodud Kitzbergi ja Jürgensteini memuaaride ja Tammsaare "Tõe ja õiguse" I osa kõrval tauniti Jakobsoni "Vaeste patuste alevit", mis kirjeldas ainult aguli mustust, jättes kõrvale kõik, mis seal ilusat ja religioosset. Seksuaalelu oli Grünbergi hinnangul rohkelt esil nii Underi sonettides, Visnapuu vedeles voodipatjade vahel, lisaks veel Alle roppused, ning ka "Tõe ja õiguse" IV osa kirjeldas liig pikalt abielurikkumist. "Andke positiivset kirjandust. ... Andke õiglane, aus kujutus kirikust, kirikuõpetajaist..."² Kirjandusteadlase Toomas Liivi sõnul võib kogu 1930ndaid käsitada "teoloogilise tekstina, st millenagi, mis tegeleb Jumala probleemiga"³. Alljärgnevalt

demonstreerin mõnede ilukirjanduslike tekstide näitel üldist "Jumala probleemi" kiriku, jumalariigi ja lunastuse probleemina.

Küsimus kirikust

1934. aasta 31. oktoobril tähistati luterlikku usupuhastuspüha esimest korda riikliku pühana. Paljuütlevad olid Jaan Tõnissoni sõnad: "Sisemise vabaduse ja kõlbelise enesemääramise mõtte süvendamiseks meie rahva keskel oleme vene ajal toetanud usupuhastuse päeva pühitsemist vastutakaaluks kreeka-õigeusu kiriku pealetungile isevalitsusliku riigivõimu abil. Meie inimesed pidid ka usuelus kasvama evangeelse vabaduse vaimus, mis aitab edasi viia rahvast kultuurilise tõusu ja sisemise enesemääramise suunas. Nüüd on meil usupuhastuse päev tõusnud riiklikuks pühaks. Vaevalt saab endale ette kujutada veel täielikumat võitu. Vastasrindlikust võitlejast on saanud seisukorra rippumatu valdaja."⁴

1935. aasta Eesti-Soome kirikuõpetajate konverentsil kuulutas piiskop Hugo B. Rahamägi, et luterlikku kirikusse "kuulub terve Eesti rahvas" ja lisas, et "Jumal võib ka kivist Abrahamile lapsi äratada. See on meie kohustus praegusel hetkel kristliku kiriku ajaloos"⁵. "Usk ja Elu" aja-

oma töö. Arvustusi, esseid ja artikleid 1976-2009. Koost E. Lindsalu. Tallinn 2011, 263.

4 Usk ja Elu nr 11 novembril 1934 Usupuhastuse püha puhul.

5 EELKKA Usuteadlaste Konverents 23. jaanuar

1 Triin Vakker. Taaralastest ja nende tegevusest okupatsioonieelses Eestis. Tartu Ülikooli Usuteaduskonna magistritöö. Tartu 2007, 58.

2 EELKKA Usuteadlaste konverentsi protokoll Tartus 21.-23. jaanuaril 1936, lk 16-17

3 Toomas Liiv. Tammsaare kui lõpp. – Tekst teeb

kirja toimetaja Konstantin Kokla sai sellest aru nii, et need "kivid" on eesti õigeusklikud, kes tuleks n-ö viimaste eestlastena luterlusele tagasi võita. Eesti Vabariigi alguspäevil (1922) moodustasid 209 094 õigeusklikku kogu Eesti elanikkonnast ca 20% (eestlastest õigeusklikke oli 117 985 e 56%) ja see protsent püsis muutumatu kuni 1940. aastateni.⁶ 1934. aasta rahvaloenduse andmetel oli Eestis 212 764 õigeusklikku, kellest ca 110 000 e 52% olid rahvuselt eestlased ja kogu eestlastest moodustasid eestlastest õigeusklikud 15%.⁷ Läti 169 625 õigeuskliku hulgas oli 1930. aastal 1264 eestlast.⁸ Niisiis polnud Rahamäe sõnad päris õiged, et kuna suur osa apostelliku õigeusklikku liikmetest on muulased, siis võib kogu eesti rahva evangeelseks nimetada.⁹

Aga ometi ei jätanud need ühiskultuuri taotlused eesti õigeusklikke puutumata. Võitlus eestlaste usulis-kultuurilise killustatusega viis juhtudele, kus ortodokslikku idakristlust ei tohtinud eesti kirjanduses näidata läänekristlikust positiivsemana. Piiskop Rahamägi juhtis 1936. aasta usuteadlaste konverentsil tähelepanu sellele,

et Mait Metsanurga ajaloolises romaanis "Ümera jõel" (1934) käsitleti rooma-katoliku ja kreeka-katoliku kirikuid eri suurustena, kusjuures viimast idealiseeriti.¹⁰ Pihkvas puutus romaani peategelane Vello tõepoolest kokku õigeusu jumalateenistusega, mille mõjul ta esimesel hetkel otse tardus. "Nõnda kiidab see rahvas siin jumalat! Heameel võib jumalal sellest laulust küll olla. Sel kombel võiks Mägistegi noored mõnikord Hiies oma jumalale laulda. Kas see peaks sama jumal olema, mis rüütli ja paatril?! Vaevalt küll. Sest venelaste jumal ei ähvarda igavese hukatusega ega rõhu ka peale."¹¹ Positiivne suhtumine õigeusu kirikusse ilmneb ka Lembi ja Vello kahekõnes: "Olen ise korra kirikus käinud... See oli Pihkvas. Muidugi, see seal oli venelaste kirik. Aga sealgi lauldi väga ilusti. Kuulad ja nagu ei olegi enam siin maailmas. Edaspidi võiksid meiegi neitsid ja noormehed nõnda laulma õppida."¹² Romaani redigeeritud trükist (1937) jäid need positiivsed elamuskirjeldused ortodokslikust liturgiast välja.¹³ Välja ei jäänud – tõsi, nende vastu 1936. aasta teoloogide jaanuarikonverentsil ka ei kõneletud – romaanitegelaste suu läbi küsitud ajaloolis-kriitilises teoloogias tuntud küsimused Jeesuse neitsistsündimise ajaloolise tõepärasuse, Jeesuse eksimatuse ja ihuliku surnuist ülestõusmise kohta.

Küsimus jumalariigist

Akadeemilise Usuteadlaste Seltsi kirjastamisel ilmunud luulekogu "Neemed Vihmade lahte" ilmus vahetult enne jõule 1935.¹⁴ Tallinna Kaarli koguduse eragümnaasiumi direktor Leopold A. Raudkep käsitles 1936. aasta jaanuarikonverentsil referaadis "Vaimulik raamat viimastel aastatel" üksikasjalikult aastatel 1934-35 ilmunud vaimulikku kirjandust.¹⁵ Aga Uku Masingu luulekogu ta selles ei maininud. Konverentsi ettekannete põhjal ilmusid veebruaris pikemad ümbertöötatud kirjutised ajalehes Eesti Kirik.¹⁶ Masingu luulekogu jäi ka neis märkimata.

Uku Masing hakkas 1930ndate alguses midagi "nägema". Ivar Ivask nimetabki Uku luulet "nägemuslikuks" luuleks ja tema interpretatsiooni kohaselt oli "Tontide eest taganejate sõdurite laulu" puhul tegemist Masingu metafüüsilise rahva ajaloo tõlgendusega.¹⁷ Masing "näeb" pillipuhujaid sõdureid, kelle mõõgad on roostes. Nad ihaldavad Jumala saadiku e ingli tiibu. ... Ja nende "silmales peegeldub suur kõrbe taganev Jumalariik". Masingu religioonifilosoofia põhijooni uurinud teoloog Arne Hiob ei ole oma doktoritöös Uku luuletusele

1937 kuni 27. jaanuar 1937 – Eesti-Soome kirikuõpetajate konverentsi protokoll 23.-25. juuli 1935, lk 9.

6 Usk ja Elu nr 6 juuli 1935 Pudemeid usuelust meil ja mujal; Riho Saard, Eesti varase baptismi eneserefleksioonist. – Teekond teisenevas ajas. Peatükke Eesti vabakoguduste ajaloost. Toim. T. Pilli. Tartu 2005, 10-11.

7 Usk ja Elu nr 6 juuli 1935 Pudemeid usuelust meil ja mujal.

8 Usk ja Elu nr 11 november 1935, lk 193.

9 EELKKA Usuteadlaste Konverents 23. jaanuar 1937 kuni 27. jaanuar 1937 – Eesti-Soome kirikuõpetajate konverentsi protokoll 23.-25. juuli 1935, lk 9.

10 EELKKA Usuteadlaste konverents 1921-1937 – Protokoll 21.-23.1.1936, lk 15-16, 21.

11 Mait Metsanurk, Ümera jõel. 1934, 233.

12 Mait Metsanurk, Ümera jõel. 1934, 285.

13 Mait Metsanurk, Ümera jõel. 2 redigeeritud trükk. 1937, 199-206.

14 Eeri Hindrikson. Akadeemilise Usuteadlaste Seltsi tööst 1935. a. II sem. - Usuteadusline Ajakiri nr 4, detsember 1935. Tartu 1935, 135.

15 EELKKA Usuteadlaste konverentsi protokoll Tartus 21.-23. jaanuaril 1936, lk 17-18

16 Eesti Kirik 6/06.02.1936 Kuidas Eesti ilukirjandus suhtub ristiusku ja kirikusse?; Eesti Kirik 9/27.02.1936 Vaimulik raamat viimastel aastatel.

17 Ivar Ivask. Uku Masingu nägemuslik luule. (Eessõna luulekogule) Neemed Vihmade lahte. Stockholm 1959, 5-18.

küll tähelepanu pööranud, kuid sellegipoolest toonitab Hiob Uku jumalariigi mõiste puhul "täieliku lunastuse olukorda", mis võrdub nirvaana või taoga, "kus inimese "mina" astub püsivasse intuiivsesse ja ekstaatilisest armastusosadusse Tegelikkuse ehk Jumalaga". Ja maailmast loobumine annabki nirvaana. "Nii võib seda olukorda nimetada ka "vabaduseks"¹⁸.

Kõrbe taganev Jumalariik pole enam lähedal, vaid retriitne (pr retraite, ingl retreat) – tagasi-tõmbuv ja eemaletaanduv. Üldise arvamuse kohaselt peaks Jumala "juures" olemine tähendama, et ollakse maailmas, ollakse inimeste juures. Kõrbe üksildus – inimtühhi on demonite tegutsemispaik, seal tuli Jeesusel võidelda saatana (Mt 1:21). Aga absoluutne sisemine rahu, puhkus, vaikus (hesykhia) oli samuti kõrbe kingitus.¹⁹ Ja viljatu kõrb (midbār) on judaistlik-kristlikus pärandis iga spirituaalse teekonna algus (Ristija Johannes valmistus kõrbes Lk 1:80, Jeesus Mk 1:13). Nii on kõrb mõistetav seisundi ja kogemusena. Kõrb kui apofaatiline (apofatikos) kogemus, kus kõrb eitusega tähistab tühja abstraktsiooni – Jumalat ennast. Düünide korrapärasuse loob tuul, ja selleks et allutada iseennast jumalikule tuulele, tõmbusid Jumala järgi jannused inimesed kõrbesse või mägedesse: Ülem-Egiptuse Thebiasse, Nitrisse, Sketisesse. Seletades lauset, "Jumala sõna tuli talle ... kõrbes" (Lk 3:2), ütles kirikuisa

Origenes, et kõrb on linnaga võrreldes Jumala hääle kuulmiseks ideaalseim koht. Linnas seda häält ei kuule ega ka kuuletuta. Kõrbest on pärit ka "Apofthegmata" e kõrbeisade ütlemlised.²⁰ Teisiti kui Jumalariik, saab kõrb olla konkreetne koht, aga ka kogemus. "Suur kõrbe taganev Jumalariik" tähendaks kogemuse taandumist kogemusse, seisund seisundis. Askeet, kes on kõigest ilmajäetuna üksinda, võib siiski armastada kogu maailma. Nii võib kõrbesse taanduvast Jumalariigist leida sisemise vabaduse manifestatsiooni. Toomas Liivi interpretatsiooni kohaselt väljendabki Masingu luuletus programmiselt kristlase käekäiku siinses maailmas. Tegemist on ristiinimese teekonna manifestiga – pidev taganemine Jumalariigi suunas.²¹

Kirjandusteadlane Karl Muru seostab Masingu luuletuse impulssi aga reaalsemalt nähtavama, Saksamaal pead tõstnud fašismiga. Muru interpretatsiooni kohaselt oli luuletus mõeldud humanistlike väärtuste kaitseks.²² Ka teoloogiliselt mõistetud Jumalariik on väärtuste riik ja tsivilisatsioonist kõrbesse taandudes võib see viidata kõrgemate väärtuste varjule viimisele, nende talletamisele. Taevariigi varad on peidetud. Viimases mõttes on ristiinimene ka see, kes kõik taevariigi pärast alati maha jätab.

Pillipuhujad sõdurid jätavad

maha, annavad järgi tontidele ning kõike jälgivale Surmale. Masing näeb, ja selleks ei pidanud olema enam prohvet, et kirik ei suuda peatada järeleandmist maailmale, ka õhus olevale sõjaohule Euroopas. Saksamaal tõstis pead uuspaganlus, aga ka rassiteadlik ja rahvuslik kristlus. Hugo B. Rahamägi ütles 1935. aasta usu-teadlaste jaanuarikonverentsil vanateamentlasele prof Alexander von Bulmerincqile, kes oli esinenud konverentsil ettekandega "Immanueli ennustus, Js 7:14 uuema uurimise valgusel", et "kui Õhtu-Euroopa taganeb vanadest usualustest ja Vanast Testamendist nagu praegune Saksamaa, jätab meie Usuteaduskond püsti omad traditsioonid ja viib nad võidule ka Õhtu-Euroopas"²³.

Bulmerincqi truu ja üliandeka õpilasena tajus ja koges Masing, et ta on eakale professorile konkurent, äärmiselt kriitiliselt suhtus Masing aga vanateamentlase Julius Wellhauseni Iisraeli ajaloo käsitusse. Ta oli saksa teoloogia, aga ka üldiselt saksapärase ristiuse vastu. 1938. aastal rääkis Masing usuteadlaste jaanuarikonverentsil eestipärasest teoloogiast, mille otsingud olid noore teoloogi juures alanud 1934. aastal Saksamaalt saadud eeskujude mõjutusel. Artiklis "Eestlase usulisi eeldusi ja nende tähendus teoloogiale" avaldas Masing soovi luua "ainult loomupärast" eestlas-

18 Arne Hiob. Uku Masingu religioonifilosoofia põhijooned. Tartu 2000, 122-123, 134.

19 Kõrbeisade tarkus. Tallinn 1999, 14.

20 Kõrbeisade tarkus. Tallinn 1999, 7, 29.

21 Toomas Liiv. Tontide eest taganevate sõdurite laul. [Vikerraadio. Luuleroom, (1995), vikerraadio. err.ee/heid?main_id=1176841]

22 Karl Muru. Uku Masing. – Sõnarine. 2. köide: Eesti luule antoloogia. Koost K. Muru. Tallinn 1992.

23 EELKKA Usuteadlaste konverentsi protokoll Tartus 22., 23. ja 24. jaanuaril 1935; Usuteadlaste erakorralise koosoleku protokoll Tallinnas, 23. juulil 1935; II Eesti-Soome kirikuõpetajate konverentsi protokoll Tallinnas 23., 24. ja 25. juulil 1935. – Usuteadlaste konverentsi protokoll 22.01.1935, I 10.

te oma kristluse murret. Tema eesmärgiks oli muuta kristlus natsiooniteadlikumaks. Masingu puhul tähendas see väga selget vastandumist saksalikule kristlusele ja teoloogiale: "On tapmine või endatapmine nõuda, et me peaksime Jumalat täpselt samuti mõistma, kirjeldama ja austama kui näiteks sakslased ... kristlus pole sakslaste privileeg."²⁴ Aasta pärast avaldas ta lootust, et eestlased saavad kord oma "eespärase dogmaatika"²⁵. Masingu seatud eesmärk usundiloolisele uurimusele oli anda eestlastele "jalgealune ja võimalus oma mõtetega olla kristlased". Seda eesmärki võis mõista kui soovi näidata, mis on eestlase olemus, "sest kui kannaksime kaasas endiga alati sakslaste pärandust, siis eksiksime Jumala vastu, kes rahvad on teinud just selleks, et nad igaüks omarada läheksid sünteesini"²⁶, või teisiti öelduna: "mida sakslased võivad, võime meiegi. Mis iga rahvas endast mõistetavalt tohib, tohime meiegi, sest Jumal pole meid loonud asumaaks sakslasile ega alamaks seisuseks, kelle üle valitseb ajaloos alatasa esinev "arische

24 Uku Masing. Eestlase usulisi eeldusi ja nende tähendus teoloogiale. (1934) – Uku Masing. Vaatlusi maailmale teoloogi seisukohalt. Koost H. Runnel. Tartu 1993, 107, 108.

25 Uku Masing. Prof. Ed. Tennmanni "Maailma usundid" ja raasuke eestluse ideoloogiat. (1935) – Uku Masing. Vaatlusi maailmale teoloogi seisukohalt. Koost H. Runnel. Tartu 1993, 187.

26 Riho Saard. Eestlane ja luterlus. – Akadeemia nr 7, 2007, lk. 1427; EELKKA EELK Usuteadlaste Konverents 1938. – Uku Masing. Väited kõnele "Usundiloo mõttest" jaanuarikonverentsil 1938; vt ka Uku Masing. Usundiloo mõttest. (1938) – Uku Masing. Vaatlusi maailmale teoloogi seisukohalt. Koost H. Runnel. Tartu 1993, 253-288 ja Uku Masing. Eestipärase ristiusust. (1938) – Uku Masing. Vaatlusi maailmale teoloogi seisukohalt. Koost H. Runnel. Tartu 1993, 233-243.

Herrenschicht"²⁷.

Küsimus lunastusest²⁸

Kahtlemata on Tammsaare Eesti kirjanikest üks silmapaistvamaid, kes oma avalikule ja põhjendatud antiklerikaalsusele vaatamata sidus ennast teoloogiliste põhiküsimustega.

"Tõe ja õiguse" ja "Põrgupõhja uue Vanapagana" tegelaskonda kuuluvad nii Jumal kui ka Saatan ning inimese õndsakssaamise probleem. Tammsaare pole teoloogiline mitte ainult oma Jumala ja õndsakssaamise teema tõttu. Ta näib ka sõltuvat või lähtuvat teoloogilistest õpetussüsteemidest. Ta kopeerib neid ja loob neile uusi paralleele, satiirilisi ja iroonilisi tõlgendusi, mis võisid olla isegi karjuvas vastuolus Piibli ja kirikliku teoloogiaga. Aga piibliteemade niisugune vaba tõlgendus oli moes kogu 1920. aastate kirjanduses ja ekspressionismis. Nii püüti enast vabastada kodusest, sagedasti agraarsest keskkonnast kaasa saadud puritaanlikust ja pietistlikust kasvatusel ja nende loodud mõtete kammitsusest.

Kiriklikult seletatud õndsuse lunastusküsimuse taustaks on eeldus, et inimene otsib väljapääsu oma langusjärgsest olemisest. Tammsaare ei lähene lunastusele kirikliku õpetuse sisust. Lunastus näib pigem mahtuvat nende probleemide hulka, mis on nn psühholoogiliselt igavesed ja pü-

27 Uku Masing. Eestipärase ristiusust. (1938) – Uku Masing. Vaatlusi maailmale teoloogi seisukohalt. Koost H. Runnel. Tartu 1993, 243.

28 Baseerub artiklil "Lunastuse teema A. H. Tammsaare romaanis "Põrgupõhja uus Vanapagan". – Keel ja Kirjandus 4/2011.

sivad. Romaanis on Põrgupõhja le saabunud kristlikult laulatatud Jürka, kes tahab õndsaks saada. Ja seejuures mitte kollektiivselt külas või rahvakiriklikus kirikus, vaid üksinduses, sest Jürka on kuidagi sektantlikult võõras, elades teistest eemal metsapadrikus. Aga niisuguseid on Tammsaare tunnistanud koguni tarkadeks tõsisteks inimesteks. Jürka on külas võõras ka selles mõttes, et elab ainult ühe idee nimel – et õndsaks saada.

Jürka tahab õndsaks saada. Tema naise Lisete õndsakssaamise soovist ei saa me romaanis teada otseselt midagi. Kuid tegelikult näib ka Lisetel olevat religioosse inimese elutunnetus, sest see maailm pole talle koduks. Lisete on küll kristlane, aga ei täida Jumala esimest käsku: "Olge viljakad ja teid saagu palju" (1Ms 1:28). Selline Jumala tahtmise mittetäitmine valmistab Jürkale, kes käib kirikus ja armulaua ning tunneb Piibli sisu kirikus kuuldu kaudu, suurt muret.

Füüsiliselt raske töö on Piibli alglugude järgi pandud mehele turjale patu karistuseks. Raske füüsilises töös "patune ihu kaotatakse" ja taolise kannatamise läbi saavutatakse omakorda osadus Kristusega (Rm 6:3-6). Kerjamine, varastamine ja töö – need võisid olla Jürka alternatiivid. Ta valis õndsakssaamise vahenditest maaharimise ehk töö ja vaeva, sest ta oli ju inimene, ja inimene oli tehtud maast. Ja kuigi ta õppis maaharimise kõrval tundma teoreetiliselt ka veel Antsu kui

"tööandja" ja "koguduse õpetaja" õndsakssaamise vahendeid, ei lahkunud ta kunagi tööst ja vaevast.

Millise ülesande, või tammsaarelikult väljendudes, millise "väikerahva küsimuse" Jürka lahendas, mida ta kristlasena saavutas? Tammsaare enda sõnul võitleb inimene nelja jõuga: maaga, jumalaga, ühiskonnaga ja iseendaga, ja sellele järgneb alistumine, resignatsioon. Kes ei alistu, see hukkub. Need, kes ei võitle, lähevad loovides läbi maailma, ja neid on enamik. Jürka töö vili ei pidanuks ju ideaalis jääma millekski niisuguseks, mis on "temast väljaspool", "tema kõrval", mitte ka "temast lahusolev". Jürka töö ja vaeva vili pidanuks muutuma tema jaoks reaalselt olemasolevaks, sest vastupidisel juhul on see kõik üksnes eimiski. Ka teoloogiliselt mõistetud lunastus teostub lõplikult ikkagi alles siis, mil Kristus oma riigi nähtaval kujul kehtima paneb.

Lisetest erinevalt tahab Jürka ka siin maailmas midagi kehtima panna, siin maailmas elada ja sealäbi ka ellu kinnistuda. Sest kuigi "naine saab õndsaks lastesünnitamise läbi" (1Tm 2:15), on Lisete lunastatud ja õnnis läbi Jürka peremeheks olemise. Tema õnnistus on olla kohaomaniku naine. Maailmahukku silmas pidades "on sigimatud ja ihud, mis ei ole ilma le kandnud, ja rinnad, mis ei ole imetanud" (Lk 23:29) evangeeliumi järgi õndsad. Jürka teine naine Juula aga sünnitab Jürkale lapsi, käib Lisetega võrreldes ka rohkem kirikus ja pihil, ning tõenäo-

liselt on Jürka Põrgupõhja juba kohana sedavõrd korda teinud, üles töötanud, et tasub ka lapsi sinna sünnitada. Kõigil on ikkagi mängus oma väiksem või suurem omakasu.

Tammsaare romaani võiks tunnistada koharomaaniks. Koharomaanide puhul tuleb aga rõhutada kindlasti ka kohanimede olulisust. Põrgupõhja puhul tuleb muidugi teadmiseks võtta selle toponüümiaat Vargamäe Tammsaare-Põhja talu. Kuid see nimepoeetika muutub avaramaks, kui võtta ette katse lahkuda sõnaga "põhi" tähistavast ilmakaare horisontaalsusest ning võrrelda seda 14. sajandi saksa müstiku Meister Eckarti kasutatud mõistega "hingepõhi" (Seelengrund, grund der sêle), mille puhul räägiti hinge valitsevast osast, hinge sügavamast "põhjast", mis samas oli ka kõrgeim ehk kõrge sügavus (alta profunditas). Hingepõhi on Jumalaga ühekssaamise koht, kus Jumal on hingele lähemal, kui seda on hing iseene-sele. Hingepõhi on koht, kus toimub igavene sündimine. "Jumal on sünnitanud Poja minu hingest. Ütlen veelgi enam: Ta sünnitab mind oma Pojaks. Ütlen sellestki enam: Ta ei sünnita mind ainult oma Pojaks, vaid ta sünnitab mind iseenesest ja enese minuks ja mind oma olemiseks ja kavandiks"²⁹. Nii õpetas Eckart hingepõhjast, mida on korranud hilisemas müstikas Johannes Tauler. Õndsus ja paradiis on inimeses, mitte et inimene peab saama paradiisi, ilma et paradiisi temas oleks. Sest ka hing kui

²⁹ Analoogselt armulaua elementide muutumisega (*transformatur, convertitur*).

koht on haritav tööpõld ja õndsakssaamine toimub hingepõhjas. Iseendasse laskumine ja inimelu põhja otsimine, kuhu hingeliselt ja vaimselt oma ankrut kinnitada, ei ole aga sugugi ebatammsaarelik. Niisiis oleks koht Põrgupõhja romaanis religioonifilosoofilises mõttes lunastaja. Kuigi Tammsaare ei näi ühemõtteliselt ja selgelt lahendavat Jürka õndsakssaamise küsimust, st Jürka ei näe oma lunastuse lõplikku realiseerumist, sest taevast vaikib, võib Jürka juures näha siiski tema teatavat lunastatust, mis väljendub tema suutlikkuses oodata. Oodata, et taevast teeb otsuse, ja tõenäoliselt vastu igasugust tõenäosust saab see olema positiivne, sest teisiti ei lubaks Jürkale antud lootus. Aga enne seda põleb muidugi Põrgupõhja, põleb see koht, kus õndsaks saada. Sest Põrgupõhjal saab Jürka õndsaks, on ju see koht tema haritud. Kui Jürkalt võetakse ära koht, muutub ta ise oma elutööd hävitavaks jõuks. Aga see koht on juba eelnevalt Antsu ja tema-taoliste kelmide läbi sisuliselt hävitatud. Kui kaob koht, kus lunastuda, saabub apokalüpsis.

Tammsaare uurib oma viimaseks jäänud romaanis inimest ja tema võimalikku või võimatut õndsakssaamist, aga mitte teoloogilise, vaid sotsiaalsühholoogilise probleemina. Kui pole enam töökohta, kus lunastuda, siis on tagajärjed apokalüptilised. Kui pole enam hinge oma põhjaga, kus jumalusega üheks saada, siis ei ole ka põhjust enam hingelunastumisele.

Riho Saard, kirikuajaloolane

Su kiituseks, mu Looja!

Kaarli koguduse naiskooril on põhjust vaadata tagasi oma 60-le tegevusaastale. Sellesse aega on mahtunud tõusu ja mõõna perioode, kus koosseis on üha kahtanenud ja vananenud. Ometigi pole aeg suutnud katkestada parimatest parimate pühendunud laulmist ning koor on näidanud võimet kasvada ja vokaalselt areneda.

Loomine

22. mail 1953 toimunud Kaarli koguduse juhatuse koosolekul otsustati luua koguduse naiskoor; koorijuhina vormistati tööle Evald Kutser. Protokolli järgi osalesid koosolekul juhatuse esimees Julius Veere, liige Adolf Elmann ja õpetaja Lembit Tedder; samal päeval oli surnud juhatuse abiesimees August Koppermann. See naiskoor tähistab 4. juunil 2013 oma 60. tegevusaastat.

Evald Kutser oli suurte organiseerimisoskustega, võimekas ja lauljate poolt hinnatud koorijuht. Koori esimene kontsert-jumala teenistus toimus 20. septembril 1953. Esitatud laulude seas kõlas H. B. Kleini „Taaveti laul 23“ („Mu karjane Sa“), mis on siiani üks naiskoori lemmiklaule. Mõne aja pärast moodustas Evald Kutser Kaarlis ka meeskoori, nii et juba naiskoori teisel aastapäeval oli neil koos selleks puhuks kokkukutsutud küllaltki suure orkestriga võimalik esitada osi suurvormidest.

Näiteks „Kõrge varjupaik“ August Topmani tellimusel valminud Johan Tamverki oratooriumist „Taavet ja Koljat“, „Halleluuja!“ Händeli oratooriumist „Messias“ ja „Palverändurite koor“ Wagneri ooperist „Tannhäuser“. Hiljem tuli repertuaari rahva seas ülipopulaarseks saanud Enn Võrgu „Eks teie tea!“.

Tark varjab, mida teab

Aastail 1943–1944 õppis Evald Kutser Tallinna konservatooriumis kirikumuusikat ja professor August Topmani juhendamisel orelimängu. Kuna pärast sõda kaotati konservatooriumist kirikumuusika eriala, siis ta muusikaõpingud katkesid. Õnneks säilisid lähedased suhted August Topmaniga, kes tõi talle oma vaimulikke koorilaule (nt „Psalm 147“, „Laulge Jehoovale!“, „Püha“, „Requiem

aeternam“) ja osales organistina suurvormide esituses, mida Evald Kutser entusiastlikult ette võttis. Auväärne professor August Topman, kes oli juba 1911. aastast esinenud orelikontsertidega, pannud pedagoogina aluse meie orelimängukultuurile, juhatanud paljusid suurvorme (sh ka Kaarli kirikus) ja vaimulikke laulupäevi, oli üks neist paarikümnest muusikust, keda 1950. a tagandati konservatooriumi õppejõu kohalt ja kustutati ENSV Heliloojate Liidu nimekirjast. Ja nii August Topman kui ka 1924. aastast Kaarlis tegutsenud organist ja koorijuht Alfred Karindi ning aastast 1936 Kaarlis töötanud organist Edgar Arro ei tohtinud 50-ndail mingilgi viisil enam osaleda kirikutöös. Ega

Evald Kutser 1955. aastal

Alfred Karindi poleks saanudki, sest ta oli 1950–1954 Mordva ANSV-s Dubrovlagi vangilaagris. Neil aegadel ei tohtinud isegi ühe kiriku koor astuda üle teise kiriku läve ja laulda. Sulgudes võime öelda, et seda „pattu“ siiski tehti. Sellisel, justkui kõverpeeglis moondunud ajal laulis Kaarli naiskoor Evald Kutseri juhatusel sise-mise veendumusega „Võta nüüd Issandat, vägevat kuningat kiita!“, „Mu Lunastaja elab!“, „Õnnista ja hoia!“, Ernst Heinrich Gebhardti „Jumal on me jõud“, Friedrich Silcheri „Kuis püha on Su koda“ jpt vaimulikke laule ning osi vokaalsümfoonilistest suurvormidest.

Tunti tasast sisemist rõõmu

Evald Kutseril jätkus energiat ot-sida teistest kooridest omale laul-jaid ja ta oskas neid veenda, et iga-üks tunneks end just tema kooris hädavajalikuna. Tal oligi hea kõrv häälte valikul, kokkusobitamisel ja koori ühtlaselt kandva kõlavuse

tämbriksel kujundamisel. Näiteks naiskoori puhul on eriti oluline, et ei pääseks mõjule kilavalt tremoleerivad sopranid, vaid et ülemise registri vokaalset puhtust toetaksid mahlakad aldid ja keskmised hääled. Seega – igal hääleliigil on oma asendamatul roll. Kindlasti mõjutab (eriti naiskoori) üldist kõlavust eri vanuses lauljate olemasolu, sest eelkõige noored hääled annavad juurde mahlakat, jõulist ja kandvat tämbrit. Kui vaadata Evald Kutseri aegseid naiskooripilte, siis tema kooris valitses ilmne tämbriksel tasakaal, sest seal laulis tõepoolest erinevas vanuses naisi. Nende seas olid näiteks Evald Kutseri abikaasa Hilda ning õed Anne-Mall ja tollal üsna nooruke Õie, Hilda Kubber, Salme Püss, Hilda Uustalu, Juta Tasa (Ronk), Vaike Kuulpak (Luik), Ljubov Kornel, Ester Salumäe (Paenurm), Kaarli koguduse juhatuse esimehe Vootele Hanseni ema Lehte Hansen ning koguduse pikaajase õpetaja piiskop Einar

Soone õed Meeta ja Milvi.

Võib-olla polegi ühe huvikoori jaoks oluline, et nende ees seisaks kõrgestiharitud muusik, vaid hoopiski vaimselt lähedane ja särav isiksus, kes lauljat hinnates oskab üleval hoida ühist rõõmsat ja pühendunud õhkkonda, sest just sellest tunti vähemalt 50-ndatel erilist puudust. Aga kindlasti tulenes Evald Kutseri naiskooris valitsenud hea sisekliima ta koduste ja eriti abikaasa Hilda rahulikust ja sõbralikust toest. Püüeldi selle poole, mis on taevas, ja otsiti seda, mis kõrges, et tunda tasast seesmist rõõmu. Läbi aegade on koorid olnud eesti rahvusluse kantsid, kirikumuusikas meie vaimsuse hoidjad. Vähe on tehtud suuri sõnu, see-eest lauldud sõnumiga laule.

Evald Kutser juhatas naiskoori kaheksa aastat, kuni teda tabas äkiline surm 21. märtsil 1961. Kooril oli ette valmistatud kava kevadiseks kontserdiks, mis pidi toimuma aprillis. Kuidas leida nii lühikese aja jooksul uus dirigent? Ajutiselt paluti koori juhatama Evald Kutseri poeg Mati, kes oli küll 1953. a lõpetanud Tallinna Muusikakooli löökpillide erialal Ringhäälingu Sümfooniaorkestri pikaajalise timpanimängija Kristjan Vestre klassis, kuid kelle põhihiivid olid seotud hoopiski mudellennunduse ja TPI-s õpitud laevaehitusinseneri erialaga. Nimetatud kontsert siiski toimus Mati Kutseri juhatusel. Oli ta ju olnud muusikaga seotud nii koduses elus isa töid jälgides kui ka muusikakoolis õppides.

Evald Kutser jättis järeltulevatele põlvkondadele suurekoosseisulised ja võimekad nais- ja meeskoori, kellest räägitakse tänini legende. Pealegi oli 50-ndate lõppuute lootuste ja „sula“ aeg ning Siberist olid tagasi jõudnud need, kes olid ellu jäänud. Kasvasid leerid ja suurenesid koorid.

Aastad pole vennad

Aastail 1961–1987 vaheldusid naiskoori dirigendid (Ellinor Koppel, Hella Tedder, Evi Randma, Lilian Liikane); kohe 60-ndate alguses hakkas nõukogude võim kirikute tegevuse suhtes üles näitama veelgi suuremat kontrolli. Süvenesid vastuolud ka inimeste vahel, sest kaksikelu elamine viis närvid ülepingesse. Oma 1963. a aruandes konsistooriumile muretses koguduse õpetaja Edgar Hark mõnede ebatervete ilmingute pärast koguduse koorilauljate hulgas, kuna seal võttis maad tagarääkimine, pealekaebamine ja kadedus. Täpselt sama mure oli ka õpetaja Edgar Vaikmäel, kes teenis kogudust aastail 1978–1985. Ta on koguni imestanud, et kummaline küll, kuidas kõik need jutud, mida Kaarli kantseleis ustavate töötajate või mõne muusikuga aetud said, jõudsid kohe sinna kuhu vaja!? Kes seda teab, kas oli siin oma osa tehnilistel vidinatel või inimestel endil, aga selge oli, et ühel Eesti suurimal kogudusel hoiti silm ja kõrv peal. See, et inimesed elasid sissepoole, avaldus ka juhatuse protokolliraamatus ja naiskoori kroonikas, kus oli võimalikult vähe nimesid, sisulisi

10. aastapäeval 1963. aastal

arutelusid ja sündmusi. Tundub, et kogudus tegeles pidevalt kiriku ja oreli remondiga, Kristliku Rahukonverentsi, Kirikute Maailmanõukogu, Luterliku Maailmaliidu jt peamiselt sotsmaadest tulnud külaliste vastuvõttudega, rahu- kontsertide ja korjandustega rahuheaks, aga õnneks siiski ka palvenädalatega, mis vanemate inimeste meenutuste kohaselt ilusasti välja tulid. Kui 1964. a külastasid Kaarli kirikut vaimulikud Helsingist ja Genfist, siis ei jõudnud nad ära imestada, kuidas kirikus nii vähe noori on. Järk-järgult hakkas kirikus üldse vähem inimesi käima, seevastu suurenes rahvas viinajoomine. Selline minnalaskmismeeleolu ja vaimne väsimus kajastus ka koguduse kooride tegevuses, kus lauljate koosseis hakkas pikkamisi üha vähenema ja vananema, tase madalduma. Naiskoori lauljad küsisid isekesis: „Mis meist saab?“

Mu süda, ärka üles!

Koos ühiskonnaga algas 80-ndate lõpus taasärkamisaeg ka kirikutöös. Toimusid rahvusvahelise koorifestivali „Tallinn '88“ kontserdid ja 19. augustil 1988 kanti Peeter Lilje juhatusel Eestis esmakordselt tervikuna ette Brahmsi „Saksa reekviem“. Sagenesid külaliskooride kontsert-jumalateenistused, nt 1990. a esines „Estonia“ koor Torontost Roman Toi juhatusel. 1991. a juulikuul algus oli kogu Eesti kultuuriloo seisukohast olulise tähtsusega, sest kirikukontsertidega sai teoks oratooriuminädal ja lauluväljakul toimus Tõnu Kaljuste initsiatiivil rahvusvaheline koorifestival „Laulusillad“, mille kavas oli vaimulik muusikal selline osakaal nagu ei eales varem. Oratooriuminädal raames toimusid kontserdid ka Kaarli kirikus. Samuti sai 1991. a üheks suursündmuseks EELK uue „Kiriku laulu- ja palveraamatu“ kasutuselevõtt. 15. märtsil 1992 toimus Kaarlis Soome ja Eesti ki-

rikukooride ühiskontsert, mil kirik oli kuulajaist tulvil.

Koguduse taaselustunud muusikatööst võttis korraga osa umbes 250 koorilauljat ja loodi ka kammerorkester. Millised kollektiivid siis tegutsesid 90-ndatel Kaarli muusikapöllul? Segakoor (Marika Kahar), naiskoor (Marika Kahar), meeskoor (Marika Kahar), kammerkoor (Marika Kahar, Piret Aidulo, a-st 1991 Ene Üleoja), noortekoor (Piret Aidulo), lastekoor (1996–1999 Marika Kahar, a-st 1999 Kaie Tanner), oktett (Piret Aidulo), naiskoori ansambel (Marika Kahar), lasteansambel (Katie Tanner), kammerorkester (Marika Kahar). Hääleseadet tegid Sirje Villems ja Ülle Liivamägi. 1990. a taastasid Piret Aidulo ja Marika Kahar teispäevaste muusikaõhtute traditsiooni.

Koguduse naiskoor oli 1988. aastaks liikmearvult täiesti kokku kuivanud. Eelnevate aastate koorijuhtide „pärandusena“ valit-

ses nende vähestegi allesjäänud lauljate vahel pingeline õhkkond ja suhtlemises ebakindlus, sest ei teatud ju veel, millise koorijuhiga (karakteri poolest!) on tegu Marika Kahari puhul, kes neid 1988. a juhatama asus. Üks esimesi asju, mida Marika oma kooride juures sisse viis, oli palve enne ja pärast kooriproovi. See traditsioon on säilinud tänini ja lauljaile väga omaseks saanud. Otsekohe saavutas ta lauljatega hea kontakti veel seeläbi, et valis kooridele võimetekohase repertuaari ja sügava sõnumiga laulud, mis inimesi puudutasid. Siiski – alles 90-ndate keskpaigast võib rääkida naiskoori kasvamisest ja stabiilsemast tegutsemisest. See, et kogudusele naiskoor üldse alles jäi, oli kindlasti üks Marika Kahari olulisi töösaavutusi. Taastada lagunemissäärel kollektiiv nõuab dirigendilt peale muusikaliste oskuste suurt inimlikku empaatiavõimet. Aga vaadates ta tollast töökoormust

eri kollektiivide juhatamisel ja organistina kogudust teenides, tuleb küsida: „Kuidas oli see inimlikult võimalik?“ Peensusteni vaimuliku heliloomingut tundvana on ta olnud erakordselt pühendunud ja produktiivne töötegitaja kirikumuusikas.

Mistahes koor võib võtta isenesestmõistetavana, et nende dirigent teab, tuleb ja teeb. See, millist aega, otsimisi ja süvenemist nõuab koorijuhil repertuaariga tegelemine, uusloominguga kursisolemine, oma koori võimete piiril valikute tegemine ja samm-sammult laulude kannatlik selgeksõpetamine inimestele, kes ei pruugi nootigi tunda, jääb kõrvalistele pilkudele tavaliselt varju. Ta peab suutma veel n-ö huvilauljaid kooskäämistele innustama, üha uusi meeleolukaid ettevõtmisi korraldama, traditsioone hoidma, inimesi ükshaaval tähele panema ja nendega suhtlema. Millist eeltööd ja vastutust nõuab ükskõik kui väikese ringreisi ettevalmistus või koori laulupeole viimine, seda on isegi raske kokku arvata. Igal juhul tuleb tavapärasesse tööritmi veel hulga lisa- ja ettenägematuid kohustusi. Aga kas on lauljad mõelnud sellele, kuidas nad peale innuka laulmise võiksid veel oma dirigendile rõõmu valmistada? Siinkohal kaks vastusevarianti: ärge hilinege ega puuduge proovidest. Iga proovist puudumine toob kaasa selle, et jäädakse muusikaliselt teistest maha. Ja arvestada tuleb ka asjaoluga, et kui koori tegelikust koosseisust on parajasti kokku tulnud ansamblijagu laul-

jaid (hoidku taevast, kui seda on esinemisel juhtunud!), siis tuleb olukorra päästmiseks laulda dirigendil neid partiiid, millises häälerühmas on kõige vähem inimesi koos. Et Marikal on tulnud ootamatult asendada nii koorilauljaid (mistahes häälerühmast!), klaveri- kui ka orelisaatjat, siis on ta olnud justkui universaalvõimetega kiirreageerija!

Naiskoor on oma iga-aastastel laulureisidel külastanud väga paljusid Eesti kirikuid, võib öelda, et kõigi nende lauluaastate jooksul on suudetud kogu Eestile lauluring peale teha. Seetõttu ollakse tuttavad ka väga paljude kirikutööl olevate inimestega. Koor on jaganud ühist lauluruumi teiste Kaarli koguduse kooridega kiriku ja koguduse aastapäevadel ning kirikukalendri tähtpäevadel. Vähemalt kord kuus on naiskoor laulnud koguduse jumalateenistusel. Kuigi kooris pole enam asutajaliikmeid, siis staažikaid lauljaid jätkub, näiteks Vilma Kliimar, Heljo Murd, Eevi Noormets, Virve-Aino Nuka, Kaie Peterson, Ulve Tammerik ja Mall Vasar. Mitmed lauljad, nagu Vivian Laks, Anne Lõvi, Tiiu Rikko, Egle Siias, Helen Tuulik ja Piret Uudeküll, on tulnud leerirühmadest. Abidirigendina on koorijuht Marika Kahari head abilised olnud Kaie Tanner (kes on mänginud ka plokkflööti) ja Moonika Klaas, orelil on kaasa aidanud Helen Tammeste, Kersti Tarve-Petermann, Kadri Ploompuu jt.

1993. aasta juunis

Su kiituseks, mu Looja!

Koori kontserdikavu, jumalateenistustel lauldud laule ja kroonikast arvamusi lugedes saab selgeks, et naiskoorile on südamelähedane barokiajastu ja klassikalismoromantilise helikeelega vaimulik muusika, vähem innustatakse gregooriuse laulust ja tänapäevasest heliloomingust. See on huvikoori puhul täiesti mõisteta, sest näiteks gregooriuse laulu diatoonilistel helilaadidel põhinev mitmehäälsus võib tõesti ülejõukäivaks osutuda, kuna nõuab igalt lauljalt kindlat vokaalset iseseisvust. Täpselt sama on ka nüüdismuusika puhul, kus võib kohata vokaaltehniliselt raskete intervallihüpetega meloodiakäike ja harjumuspärasest duur-moll süsteemist hoopis erilaadsemaid kooskõlavorme, mis kõik kokku nõuavad taas lauljailt vokaalset võimekust. Marika Kahar on koori esinemisel osanud püsirepertuaari imetlusväärse leidlikkusega varieerida uute lauludega, et uue õppimisel laul-

jaid mitte ühekorraga koormata ja „ehmatada“.

Naiskoori püsirepertuaari on kuulunud Bachi „Mu südames on pühapäev“, Händeli „Tervitus Päästjale!“, Mendelssohni „Tõsta oma silmad!“ (oratooriumist „Elias“), „Kuule, Jumal!“ („Veni, Domine!“) ja „Issanda päev“, Bortnjanski „Laudamus“, „Alleluia“ ja „Pühad haavad“, Kodály „Ave Maria“, Kleini „Taaveti laul 23“ („Mu karjane Sa“), tundmatu autori „Uus käsk“, Schwarze'i „Liri õnnistussõnad“ jt laule klassikast. Koori laulvaras on suur osa Eesti vaimulikust naiskoorimuusikast: Rudolf Tobiasi „Patukahetsus“, Johannes Hiobi „Hüüdja hää!“ (kantaadist „Jesaja kuulutamine“), August Topmani „Psalm 147“, „Helisege, jõulukellad!“, „Kalla, kallis Isa käsi“ ja „Meie Isa palve“, Cyrillus Kreegi „Ma tänan Sind“ (Pärnu-Jaagupist pärit rahvaviisi seade), Johannes Kappeli „Ohvirahu“, „Oh varja, vägev Jumal!“, „Sina tead“, „Õhtuviis“, „Hosiana“, „Palveõndsus“ ja „Issand, Si-

nuga!“, Endel Kingu „Jää meile, Issand!“, Johan Tamverki „Õhturahu“ ja „Ülestõusmine“, Edgar Arro „Suur Isa, meie palvet kuule“, Enn Võrgu „Ma tean, et mu Lunastaja elab“ ja „Jeesuse läbi“, Hugo Lepnurme „Laul usust“, „Löö lõkele, mu ususäde!“, „Hommik“, „Mu silmi, Issand, valgusta!“, „Mu hing, kiida Jehoovat!“, „Risti all“, „Nelipühiks“ ja „Palvapäevaks“, Marje Singi „Auline elu“, „Jüngri ülesanne“, „Päikese poole“, „Saada mind üle silla“, „Risti all“ ja „Arm mind kannab“ ning kantaat „Ära ärritu kurjadest!“, Kaljo Raidi „Sest Sina, Issand, oled hea“ ja

„Maarja kiituselaul“, Ester Mägi „Jõuluõhtul“, Leo Semleki „Mind ära jäta!“, „Tänage Issandat!“, „Nisui“, „Uus laul“, „Issand, vaata!“ ja „Mida Sa külvad“, Rein Ruutsoo „Kanna oma kätel!“, Karl Tuvike „Sinule, Issand“, Alo Ritsingu „Kyrie“, Enn Kivinurme „Loo mulle, Jumal, puhas süda“ ja seade „Ave Maria“, Ivar-Jaak Salumäe „Õhtulaul“, Alo Põldmäe „Jõuluime“, Ülo Topmani „Palve“, Raivo Kõrgemägi „Ülistus Loojale“, Lea Gabrali „Halleluuja!“, Marika Kahari seatud „Jehoova, mu valgus“, Tuuliki Jürjo koraaliseaded, Sirje Kaasiku „Üksainus õõ“ ja „Üks

vaikne palve“, Maris Lendi „Sanctus“, „Ma tänan Issandat!“ ja „Iiri palve“.

Inimene on kui rohi, mis elu ajal haljendab. Aga kasvades tõusetuvad küsimused: kas oleme osanud kasutada meile kingitud aega, kas oleme olnud ustavad selles, mis oli me hooleks antud? 4. juunil 2013 on naiskooril põhjust vaadata tagasi oma 60-le tegevusaastale. Koor on elanud pühendunud, ettevõtlikku, reisihimulist ja tegutsemistahtelist elu, olnud avatud uutele tulijatele ning ületanud pöördeliste aegade poolt ette veeretatud takistused ja kiusatusedki. Lauljail on jätkunud ustavust, kindlat vaimu ja lootust. Saagu elavaks iga heli ja laul, mis tuleb puhtast südamest!

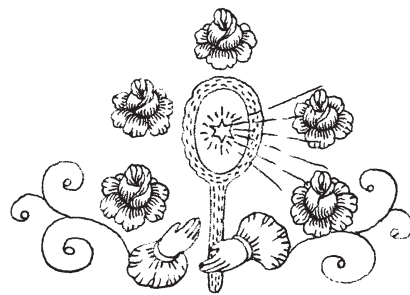
Suur tänu kõigile Kaarli koguduse naiskoori dirigentidele, kellest oli juba eespool juttu, ja koorivanemaile, kelle seas on olnud Silvia Nei, Leida Niinsalu, Ilse Saidla, Meedi Leppik, Ester Kuusik, Merike Kirss ja Sirje Laar. Olgu rohkesti õnnistatud praegune koorijuht Marika Kahar, abikooriguht Moonika Klaas ja koorivanem Piret Uudeküll.

Ene Pilliroog, muusikateadlane

Luterlik kirik peaks olema jõulisem

oma veendumuste kuulutamisel

Intervjuu koguduse juhatuse liikme Martin Helmega

Kas oled põline pealinlane? Kuidas möödus Sinu lapsepõlv ja kooliaeg?

Olen tõesti põline tallinlane. Minu emapoolne suguvõsa on siin kandis tegutsenud alates Põhja-sõjast, aga võimalik, et veelgi varasemast. Isa poolt olen juurtega Pärnus, nii et ka linlase verd.

Sündisin ma Kalamajas, kus mu vanemad elasid üsna nirudes oludes. Kuna neil oli juba väike tütar ja koos minuga sündis veel kaksikõde, siis saime küllalt kiiresti kolmelapselise perena Õismäele kolmetoalise korteri. Seal hakkasime ka koolis käima, tollases 9. Keskkoolis, praeguseks on see kool likvideeritud. Omal ajal oli see saksa keele erikallakuga, mina sain ka saksa keelt juba esimesest klassist. Koolis käimine mulle kunagi eriti ei meeldinud. Nõukogude-aegne kool oli ikka kohutavalt nüri üritus.

Lapsepõlv oli mul tõeliselt helesinine. Me veetsime kõik oma suved maal Matsirannas. Nii kui viimane koolipäev läbi oli, pandi meid autosse ja sõitsime maale, tagasi tulime päev enne 1. septembrit, et koolilaadalt uued koolivormid osta. Vanemad klapitasid oma puhkust ja vanavanemad oma, et lapsed saaks kõik kolm kuud maal mere ääres veeta. Vene aja lõpus kolis isa alaliselt maale ja hakkas potipõllumajandusega tegelema – pulle, sigu, kanu ja hanesid pidama – ja siis oli see kõik

veel päris ehe. Ma käin seal nüüd oma lastega suvitamas.

Kaarli koguduse liikmeks oled jõudnud täiskasvanueas, kui Sind Kaarli koguduses 2004. aastal risti- ti ja konfirmeeriti. Kuidas see teekond alguse sai?

Jah, sain ristiinimeseks kaheküm- nendate eluaastate lõpus. Kaarli kogudus on olnud mu suguvõsa kogudus: ema Sirje ja vanaisa Kalju Reitel olid koguduse liikmed, vanaema Silvia samuti. Mõlemad õed on meie koguduse liikmed ja mu mõlemad ristipojad ka. Olin usklik inimene juba ammu enne, lapsepõlves oli mul tore vanatädi Mannu, kes ikka hoolsasti meile alati Jeesusest rääkis. Ja mäletan põnevaid jutte, mis täiskasvanud rääkisid, kui Torino surilina esimest korda kuulsaks sai ning isegi tollase raudse eesriide taha selle kohta info jõudis. Olin siis umbes kümneaastane ehk. Keskkoolis oli aeg, kus tundsin huvi kõikvõimaliku esoteerika vastu, aga võin vist öelda, et säilitasin siiski teatava terve skepsise. Samas olin ma nõukogude-aegse lapsena ristima- ta. Ma ei olnud kunagi eriti mõel- nud, et see on probleem, arvasin, et piisab, kui olen usklik. Õnneks käis üks inimene mulle ikka peale, et tuleb end korralikult ristida ja leeritada lasta, ja kuna tema argu- mendid mind n-ö kõnetasid, siis võtsingi kätte ja hakkasin peale ülikooli lõppu leerikoolis käima.

Millised olid Sinu varasemad kokkupuuted kirikuga?

On pisut naljakas mõelda, aga minu varasem kogemus kirikust oli pea alati seotud matustega. Muidugi, käisime vahel ka jõulu- de ajal kirikus, aga lapsepõlves tä- hendas kirik mulle täiesti üheselt sünget, külma, rusuvat matust. Va- nad sugulased, kes lahkusid, olid ju kõik korralikud ristiinimesed ja nad saadeti ära kirikust. Aga kui sa muul ajal kirikusse ei satu, siis sa ju ei tea, et kirikus kuulutatakse tegelikult igal nädalal rõõmusõnu- mit. Helge ja valge, rahu ja rõõmu pakkuv koht. See oli kõige suurem ja parem üllatus, kui ma hakkasin leeris käima, et kirikus on ena- masti ikka rõõmus olla: ristimised, laulataimised, leeritamised, ju- malateenistused on ju kõik meel- tülendavad ja rõõmsad sündmu- sed. Teine kokkupuude, mis mul varem oli, oli puhtalt kunstiajaloo- line. Õppisin Tartu Ülikoolis ajalugu ja kõrvalaine oli kunstiajalugu. Olen käinud läbi pooled Eesti kiri- kud, loendamatu hulga kirikuid ja kloostreid Itaalias, Prantsusmaal, Saksamaal, aga ka näiteks Ukrainas ja Venemaal. Kuid neil käikudel vaadati ikka alati arhitektuuri, seda detaili siin, teist seal, altarimaale ja kantslinikerdusi. Tänu sellele on mul olemas lai võrdluspilt ja võin küll väga rahul olla, et meie kogu-

duse kirik nii ilus on.

**Millega on seotud Sinu igapäevatöö? Millega oled varem tegele-
nud?**

Üks minu igapäevastest töödest ongi seotud meie kogudusega. Olen juhatuse tasustatud liikmena igal tööpäeval pool päeva kantseleis ja aitan õpetaja Jaak Ausi koguduse majandusküsimustes. Teine töö on mul veel, olen kirjastuse Kunst juhataja, seal ma veedan siis oma esimese poole päevast. Peamiselt tegelen seal ka muidugi majandamisega ja tootmise korraldamisega – käsikirjade tellimine, lepingud autorite, toimetajate, tõlkidega, väliskirjastustega, trükikodadega.

Varem olen tegele-
nud väga mitmesuguste asjadega. Minu esimene töö, mille eest palka maksti, oli turvamehe töö. Olin siis

17-aastane ja käisin veel koolis ning raha teenimiseks hakkasin suvel käima Kaitseliidu valverühmas. No ütleme ausalt, tegelikult oli see rohkem öövalvuri töö, aga maksti väga korralikult, krooni-
aja alguses oli mu palk teinekord ligi 3000 krooni. Keskmine palk oli siis vast 500. Peale keskkooli lõppu sain tööle Välisministeeriumisse, kus töötasin viis aastat päris mitmes ametis. Alguses olin konsulaarosakonnas ja selle raames mõnekuistes lähetustes Eestis saatkondades Bonn ja Kiievis. Hiljem, ülikooli ajal, sain poole koormusega töötada poliitika planeerimise osakonna analüütikuna. Tulin ministeeriumist ära, kui mul viskas 2000. aastal üle see, et kogu töö oli muutunud üheks lõputuks euroliidu teemaks. Olin selleks ajaks juba välja kujunenud eurovastane. Siis olin mõned aas-

tad õpetaja ametis ja töötasin lühikest aega Rakveres muuseumima-
ja direktorina, aga kuna ei tahtnud perega Tallinnast ära kolida, siis panin selle ameti maha. Ühe aasta töötasin Uurimiskeskuse Vaba Euroopa juhina, see oli eurovastaste ideoloogiline pesa referendumiajal. Hiljem olen töötanud veel ajakirjanikuna nii Delfis kui Kuku-
kus. Igav pole olnud!

**Oled lõpetanud Tartu Ülikooli aja-
looteaduskonna, kas ja kui palju
toetab õpitud eriala Sinu igapäevast tegevust?**

No võin öelda, et toetab päris kõvasti kohe. Ma vahel ei suuda ära imestada, kui vähe inimesed ajaloo-
st õpivad. Tegelikult ju täpselt nii ongi: ei ole midagi uut siin päikeses all. Iga probleemi kohta on ajaloo-
st võimalik leida varasemaid analoogiaid ja näha, kuhu üks või

teine käitumisviis välja viib. Ajalugu on lisaks muidugi ka lihtsalt põnev, aga minu meelest ka väga õpetlik. Kusjuures põhiline iva on selles: inimloomus pole muutunud Aadama ja Eeva või Kaini ja Aabeli või Juudas Iskarioti ajast saadik. Inimesed oma nõrkustes ja pahedes, aga samuti tugevustes ja voorustes on ikka igal ajal samasugused. Ja kui mõnda võib see heidutada, siis mind pigem lohutab. Järelikult me teame, mis inimesi motiveerib olema hea ja vooruslik ja mis motiveerib olema halb. Me teame, kellelt tuleb hea ja kellelt halb ja miks. Et meie ajastul see teadmine tahtlikult ja teadlikult üle parda heidetakse, pole ka mingi uus nähtus. Küll pikas plaanis loksuvad asjad jälle paika, vahepeal saab muidugi olema palju ulgumist ja hammaste kiristamist.

Kuulud Eesti Konservatiivsesse Rahvaerakonda ja selle juhatusse. Kui aktiivselt osaled selle erakonna tegemistes?

Üsna aktiivselt. Olen lisaks veel Tallinna ringkonna esimees ja poolametlik pressiesindaja. Mulle on poliitika alati põnevust ja hasarti pakkunud, võiks öelda, et tegemist on intensiivse hobiga. Sest kui sa juba millelegi peale maksad, mis ta muud on, kui hobi:)! Lisaks olen ma muidugi padupatrioot, tunnen väga teravalt, et see on minu kui kodaniku kohus ühiskondlikku ellu aktiivselt sekkuda, kui ma soovin, et Eesti oleks selline, nagu ta minu meelest võiks olla. Ega keegi teine ei tee, kui ise ei tee. Kui mil-

legagi rahul ei ole, siis tuleb käed külge lüüa. Ja kui ei löö, siis pole õigust kobiseda. Paha lugu on selles, et tänaseks on Eestis väga paljud loobunud nii sekkumisest kui isegi kobisemisest, sest pettumus ja võõrandumine on nii totaalsed. Ma saan neist inimestest aru, aga pole ise küll käega löönud. Ma tahan, et mu lastel oleks parem, turvalisem, jõukam elu kõlbelisemas ühiskonnas kui minul, ja ma saan aru, et minu kohustus on seda korraldada. Lisaks mõtlen ka sellele, et ükskord läheb viimse päeva kohtu ees seletuste andmiseks, et kus siis mina olin ja mida ma tegin, kui kehtestati seaduseid abordi, homoabielude, eutanaasia ja teab veel mille lubamiseks – miks ma ei täitnud oma kohust ja ei kaitsnud elu ja tõe nii, nagu mu usk käsib? Pilgu kõrvale pööramine ja vabandus, et „minu võimuses pole midagi teha“ või „ma oma töökoha pärast ei saa ju ...“, ma kardan, ei avalda viimasel vaagimisel kellelegi muljet.

Millist maailmavaadet EKR kannab ja kui palju on erakonnal poolehoidjaid?

Maailmavaade on rahvuslik ja konservatiivne, peame end tsentrist paremal olevaks. Hästi lühidalt kokku võttes võib öelda, et me oleme alati Eesti eest, saame aru, et ühiskond saab toimida vaid siis, kui ta on kooskõlas loomuliku korraga. Loomuliku korraga kooskõlas olemine tähendab praktikas seda, et inimesed peavad kinni teatud püsiväärtustest, arvestavad teatud tabude ja kohustustega mitte ainult selle

pärast, et nii on õige, vaid ka selle pärast, et siis ühiskond toimib kõige paremini. Liikmeid on meil päris palju, ligi 8000, poolehoidjate hulk tasapisi ka kasvab. Eks poolehoidjaid mõõdetakse valimistel, küsitluste kohaselt on meie populaarsus 3–4 protsenti, aga ma usun, et valimistel saab ta palju suurem olema. Töö selle nimel igatahes käib.

Teed ja jõuad palju, kui palju jääb aega perekonna jaoks?

Meil on kodus enam-vähem selline vaikiv kokkulepe, et üle kolme õhtu nädalas ma ei võta endale kohustusi. Tavaliselt on siis üks neist päevadest nädalalõpul. Õnneks mu kallid kaasa võtab väga tõsiselt meie ühist aega planeerida, käime ikka koos lastega aeg-ajalt väljas söömas või teatris, soojal ajal oleme muidugi koos maal, nädalavahetuse käime kas linnas või looduses jalutamas. Aeg-ajalt käime Tartus naise vanematel külas. Iga nädalavahetus muidugi mitte, aga siiski regulaarselt. Perega koos veedetud aeg on ikka kõige parem aeg. Lapsed on meil täpselt parasjagu nii vanad (8, 10, 11), et saavad täitsa hästi omadega hakkama, aga ei häbene veel isa-ema sülle ronida.

Kas töö, aktiivse ühiskondliku tegevuse ja pere kõrvalt jõuad tegeleda ka hobidega?

Mu peamine hobi on ikka poliitika, ega väga muid ei ole. Käime naisega ilusa ilmaga veel tervisesporti tegemas, täpsemalt kepikõnnil. Varem käisin jooksmas, aga pärast seda, kui selgroo disk

ära murdus, ei või enam joosta, kuna selg ei tohi pörutada saada. Talvel käime vahel perega suusatamas ka. Kui pisut luisata, siis võin veel öelda, et hobiks on lugemine – kirjastaja ikkagi! – aga paraku on tegelikult nii, et ma ei jõua muul ajal lugeda kui suvel puhkusel. Siis loen praktiliselt kogu selle lektüüri läbi, mis aasta jooksul kõrvale on pandud. Väga armastan ka jazz-muusikat, mul on päris suur kogu.

Oled valitud juba teist korda nii Kaarli koguduse nõukogusse kui ka juhatusse. Alates veebruarist oled ka koguduse juhatuse palgaline liige. Millega on seotud Sinu tööülesanded Kaarli koguduses?

Juhatuses tegeletakse eelkõige koguduse majanduselu küsimustega. Meil on suur kogudus ja päris palju vara, lisaks hulk töövaldkondi. Eks nõukogus tegeleme rohkem sellise strateegilise planeerimise ja põhimõtteliste otsuste langetamisega, juhatus siis peab hoolitsema, et need otsused ellu viidaks ja et kõige tegemiseks jätkuks raha. No näiteks otsustas nõukogu peale hoolikat kaalumist luua koguduse kooli, aga kooli tegelik käivitamine on just juhatuse ja kooli direktori õlul. Sama võib öelda kõigi remontide kohta, olgu need siis kiriku remondid või remondid meile kuuluvates teistes hoonetes. Meie asi on teha endale selgeks võimalused ja panna siis asjad tähtsuse järjekorda ning järgemööda teha neid asju, mida on otsustatud teha.

Oled suur Kaarli Kooli idee toeta-

ja ja kuulud ka kooli toimkonda. Millisena näed loodud Kaarli Kooli tulevikku ja positsiooni Eesti haridusmaastikul?

Olen tõesti. Ma loodan, et see kool on korraga palju häid asju: see on meie koguduse järgmise põlvkonna kasvulava, see on koht, kus meie koguduse liikmed saavad oma lastele anda haridust, mis on kooskõlas nende maailmavaate ja eetikaga, aga see on ka kool, mis annab eeskuju ja innustust teistele koolidele. See on kool, mis pakub konkurentsi riiklikule paindumatu haridussüsteemile ja näitab, et asju saab teha teisiti ja paremini ning seeläbi parandame me ka riiklikku haridussüsteemi. Olen kindel, et kui me teeme oma asju õigesti ja hästi, siis on ta tulevikus iseenesest kõige parem kool Eestis nii oma õpikeskkonna kui õpilaste tulemuste poolest.

Millised on suuremad ülesanded ja ettevõtmised, millega Kaarli koguduses tuleb tegeleda?

Peamiselt tuleb kogudusel tegeleda loomulikult misjonitööga, tuua inimesi kirikusse ja jagada neile sakramenti. Ristimine, leeritamine, laulamine – siis kogudus kasvab, tugevneb, areneb, sest eluring käib.

Majanduslikus plaanis on tarvis edasi minna kiriku kapitaalremondiga. Lähiaastail on vaja ette võtta oreli kapitaalremont. Vaja on langetada teatud põhimõttelisi otsuseid majandusvaldkonnas, eelkõige Tehnika tänava maja tuleviku kohta ja hoovimaja kõrgemaks ehitamise kohta. Neid asju

ei tehta täna-homme, aga plaani peame pidama juba nüüd. Need on kõik teemad, millega nõukogu on juba mitmeid aastaid kokku puutunud ja mõtteid seadnud. Lisaks on vaja välja mõelda, kuidas kõige paremini leida rakendus meie koguduse varale, mis on Rahumäe ja Siselinna kalmistul ja mis alles nüüd lõpuks on meie käsutusse tulnud. Tegemist on küllalt kehvast seisusest kinnisvaraga, aga kinnisvara on ikkagi alati väärtusega ja see väärtus tuleb panna kogudust teenima.

Missugune peaks Sinu meelest olema kiriku roll ühiskonnas?

Mulle meeldib see, et kirik ja riik on lahus. Siis saab kirik teha seda, mida ta peab tegema – näitama kõigile, mis on õige ja hea. Olema ühiskonnas moraalseks kompassiks. Kirik ei tohiks häbeneda osutada ka sellele, mis ühiskonnas on valesti või halvasti. Lõppude lõpuks on just kirik see, kellel on kõige selgem pilt, mis on õige ja mis vale. Ma tahaks, et meie luterlik kirik oleks jõulisem oma veendumuste kuulutamisel väljaspool koguduse seinu. Me ei tohiks karta kriitikat ja hurjutamist – mida muud me saamegi oodata rikututelt. Kirik ei ole lõppkokkuvõttes aruandekohuslane mitte avaliku arvamuse ees, tegelikult isegi mitte oma koguduse ees, vaid ikkagi Jumala ees. Tema töö kuulutamine isegi siis, kui paljud kõrvu kinni topivad ja nää-nää! karjuvad, peaks olema meie iga-päevatöö.

Martin Helmega vestelnud Saima Sellak-Martinson ja Külli Saard